

Trine Børseth

"Me æ budalinga - me hæljlj æss i Budala"

En sosiolingvistisk studie av talemålet til ungdommer i Budalen i Trøndelag

Masteroppgave i nordisk språkvitenskap

Veileder: Stian Hårstad

Mai 2020

Trine Børseth

"Me æ budalinga - me hælly æss i Budala"

En sosiolingvistisk studie av talemålet til ungdommer
i Budalen i Trøndelag

Masteroppgave i nordisk språkvitenskap
Veileder: Stian Hårstad
Mai 2020

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for språk og litteratur

Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

Følgende masteroppgave er skrevet innenfor fagfeltet sosiolingvistik, med fokus på språk, identitet og språkutvikling i et tidligere lite undersøkt område. Mer spesifikt sentrerer oppgaven seg rundt språkbruken til fire ungdommer fra i Budal i Midtre Gauldal. Budal er et tettsted med omtrent 500 innbyggere, om lag 8 mil sør for Trondheim. Oppgavens formål er å kartlegge informantenes språklige realiseringer, samt deres holdninger til egen dialekt og hjembygd, for å kunne si noe om hvilke endringstendenser vi kan se, og hvilke faktorer som kan tenkes å styre informantenes språklige strategier.

Det empiriske grunnlaget for studien er basert på kvalitative dybdeintervjuer med fire ungdommer i alderen 16-18 år. For å velge ut informanter ble det i forkant av dybdeintervjuene gjennomført en kvantitativ undersøkelse i form av et spørreskjema. Feltarbeidet ble gjennomført våren 2020 ved Gauldal videregående skole. I analysen opererer jeg med sju utvalgte språklige variabler, hvorav fire blir presentert i detalj ved hjelp av tabeller og prosenter. Disse variablene sammenligner jeg med tidligere nedtegnelser av språkbruken i og rundt Budal, samt noen lignende studier fra andre trønderske språksamfunn. I denne sammenligningen forsøker jeg å si noe om hvilke språktrekk som ser ut til å holde seg mest stabile, og hvilke som i større grad preges av modifiserte former og språklige variasjon.

Resultatene fra forskningsprosjektet viser variasjon både inter- og intraindividuell, men jeg ser generelt sett stor grad av tradisjonelle språkformer i ungdommenes språk. I variablene vokalsenking, dativ og g i inn- og utlyd, får modifiserte former innpass fremfor formene som tradisjonelt sett har vært kjennetegnet språkområdet. Samtidig holder enkelte språktrekk seg stabile, og da særlig palatalisering, nektingsadverb og personlige pronomen. Jeg knytter de språklige endringene til regionaliseringsprosesser, og argumenterer for at den største påvirkningen ser ut til å komme fra de nærmeste tettstedene rundt Budal, i tillegg til at noen tendenser kan tenkes å være en påvirkning fra regionhovedstaden Trondheim.

Basert på mine funn vil jeg karakterisere Budal som et relativt lukket samfunn, til tross for at det trolig er langt mer åpent nå enn for en generasjon eller to tilbake. Resultatene fra analysen gjør det nærliggende å trekke opp en sammenheng mellom informantenes identitet og bevaringa av tradisjonelle språktrekk. Her argumenterer jeg for at den kollektive identiteten i Budalen har vært avgjørende for konserveringen av arkaiske ord og uttrykk, samtidig som ulike personlighetstyper trekkes frem som en forklaring på at noen konvergerer språkbruken sin. Jeg har også pekt på faktorer som for eksempel mental urbanisering som forklaringer på de nye og moderniserte variantene som har blitt registrert i denne studien.

Forord

«D'er bedre vera fillutt av Arbeid en fin av Yrkjeløysa», som Ivar Aasen sier det i *Norske ordsprog* fra 1881. Disse kloke ord kan forklare noe av grunnen til at Børseth (2020) har blitt en realitet. Arbeidet med masteroppgaven har vært kilde til både glede og frustrasjon, og det er med blandede følelser at jeg nå leverer den fra meg. Denne teksten markerer slutten på mine fem år som lektorstudent ved NTNU, og i den forbindelse er det mange som fortjener en takk.

Aller først må jeg få takke professor Stian Hårstad, for tålmodig og grundig veiledning gjennom en hektisk vår. Elever og lærere ved Gauldal videregående skole fortjener også heder, for å ha vært så snille å la meg låne verdifulle norsktimer til å gjennomføre intervjuene mine. Uten deres interesse og samarbeidsvilje hadde jeg ikke hatt en oppgave i det hele tatt. Takk også til Mats Øien, Maren Moan Horg og Budal Ungdomslag, som har bidratt med uvurderlig innsikt i alt fra hyttefelt til trekkspillmusikk i bygda mellom fjella.

Masterperioden og studietida hadde ikke vært den samme uten venner og medstudenter. Takket være dere har det aldri vært diskrepans mellom forventninger og realitet hva gjelder trivselsfaktor i Trondheim. Det er jeg veldig takknemlig for! En ekstra takk rettes til min guru, Vilde, som har bidratt med enestående korrekturlesing, så vel som administrativ, psykososial og spirituell veiledning.

Mamma, pappa og Tuva fortjener en stor takk for inspirasjon til valg av studieobjekt, for aldri å slutte med klemming, og for alltid å ha to tips på lur når livet har vært utfordrende og forvirrende. Siri burde takkes for å le seg i hjel med meg hver dag, men siden hun synes forord er teit og upersonlig skal hun få slippe. Til sist vil jeg rette en uendelig stor takk til den lille familien min i Klæbuveien 145, som har vært der for meg dag og natt de siste fem åra, i forbindelse med både studiene og livet for øvrig. Det er ingen jeg heller vil feire mastergraden min med!

Avslutningsvis gjenstår det bare for meg å ønske god fornøyelse til deg som nå skal bli om til første side i masteroppgaven min. Jeg håper du har satt deg godt til rette i en gammel budalsstol, at sola skinner over Forollhogna og at oppgaven svarer til forventningene. God lesing!

Trondheim, mai 2020

Trine Børseth

Innhold

1. Introduksjon	1
1.1 Motivasjon	1
1.2 Problemformulering	2
2. Budalen – bygda mellom fjella.....	3
2.1 Geografi, historie, næringsliv og kultur	3
2.2 Språkforhold i Budalen	4
2.2.1 Palatalisering	5
2.2.2 Jamvekt og apokope.....	5
2.2.3 Vokalendring	5
2.2.4 Dativ	6
2.2.5 Retrofleks flap	6
2.2.6 Andre språktrekk verdt å merke seg	6
3. Tidligere forskning	9
3.1 Generelt om dialektendringer	9
3.2 Lignende forskningsprosjekter	10
3.2.1 Ulset (2002): <i>Språklig regionalisering i Trøndelag?</i>	10
3.2.2 Fivelstad (2012): « <i>Det e nå bærre gøittj at dæm tykkje det e litt toile</i> »	11
3.2.3 Hilmo (2012): <i>Språksamfunn i grenseland</i>	12
4. Metode	13
4.1 Metode i sosiolingvistikkk	13
4.2 Valg av metode	14
4.3 Valg av informanter.....	14
4.4 Feltarbeid	15
4.4.1 Utfordringer ved datainnsamlingen	16
4.5 Transkripsjon	17
4.6 Fremstilling av datamaterialet	17
4.6.1 Oversikt over de språklige variablene	18
5. Analyse av språklige realiseringer	21
5.1 Informantportretter	21
5.1.1 Arne	21
5.1.2 Grete.....	23
5.1.3 Erling	25
5.1.4 Marie.....	27
5.2 Oppsummering av språklige variabler	30
5.2.1 Palatalisering	30
5.2.2 Nektingsadverb	30
5.2.3 Apokoperte infinitivsformer	31
5.2.4 Vokal-endring	31
5.2.5 Dativ	32

5.2.6 Andre merkbare tendenser	32
5.2.7 Oppsummering	32
5.3 Hvor kommer det fra?	33
6. Mulige forklaringer på språkendring.....	35
6.1 Språk i bygdesamfunnet	35
6.2 Språk og identitet	36
7. Avrundning	39
8. Litteratur	41

Vedlegg 1: Profesjonsrelevans

Vedlegg 2: Kart over kommunene i 1959

Vedlegg 3: Kart over Midtre Gauldal kommune

Vedlegg 4: Spørreundersøkelse

Vedlegg 5: Intervjuguide

Vedlegg 6: Samtykkeskjema

Liste over tabeller

Tabell 1: Oversikt over transkripsjonstegnene som blir brukt i denne oppgaven	17
Tabell 2: Oversikt over variabler som kvantifiseres i detalj	18
Tabell 3: Variabelskjema for Arne sine språktrekk	22
Tabell 4: Variabelskjema for Grete sine språktrekk	24
Tabell 5: Variabelskjema for Erling sine språktrekk.....	26
Tabell 6: Variabelskjema for Marie sine språktrekk	28
Tabell 7: Variabelskjema med individuell og gjennomsnittlig modifieringsprosent.....	30

1. Introduksjon

I denne masteroppgaven skal jeg undersøke talemålet til fire ungdommer fra Budalen¹ i Midtre Gauldal, omtrent åtte mil sør for Trondheim. Formålet med studien er først og fremst å si noe om hva som karakteriserer informantenes språkbruk, samt deres holdninger til egen dialekt og hjembygd. Det empiriske materialet er basert på kvalitative intervjuer av ungdommer som bor og er oppvokst i Budalen. Jeg vil sammenligne informantenes språklige realiseringer interindividuell, i tillegg til å se på hvordan disse svarer til hva tidligere forskning har registrert som tradisjonelle språktrekk i området. Disse sammenligningene vil jeg bruke som grunnlag for en diskusjon av hvilke endringstendenser vi kan se, og en videre refleksjon over ulike faktorer som kan tenkes å styre informantenes språklige strategier.

Teorigrunnet vil jeg hente fra sosiolingvistisk forskning, og jeg vil blant annet komme inn på begrepene regionalisering, nivellering og språklig identitet. Dette vil bli introdusert i kapittel 3, etter jeg har presentert språksamfunnet Budal i kapittel 2. I analysedelen av oppgaven vil informantenes språklige realiseringer bli presentert på et deskriptivt plan, ved hjelp av kvantitative analyser. Videre vil jeg ta for meg ungdommenes språklige valg og holdninger, og dermed gi analysen en mer eksplanatorisk karakter. Jeg vil først presentere de fire informantportrettene på individnivå, før jeg oppsummerer og drøfter de ulike målmerkene og tendensene jeg har funnet. Avslutningsvis vil jeg drøfte hvor en språklig påvirkning kan se ut til å komme fra, både språklig og sosialt sett. Når det gjelder skriftfesting av talesekvenser, vil jeg i stor grad følge normalortografien. Der hvor jeg ønsker å ytterligere markere ulike fonologiske nyanser, vil jeg bruke Johan Storms (1884) Norvegia-alfabet, for å gi en så korrekt gjengivelse av uttalen som mulig.²

1.1 Motivasjon

I valget av studieobjekt til masteroppgaven har egeninteresse vært en avgjørende faktor. Jeg har selv vokst opp i Soknedal, som ligger i samme kommune og «vegg i vegg» med Budalen. Jeg har altså god oversikt over historie og dialektforhold i kommunen, og mener selv jeg er god på å høre forskjell på små nyanser mellom de tradisjonelle dialektområdene. Interessen for dialektutvikling har økt i takt med åra som nordiskstudent, og jeg har etter hvert blitt mer og mer observant på endringene i min egen dialektbruk. Jeg har ved flere anledninger fått kommentarer på at jeg ikke snakker «skikkelig soknedaling» lenger, noe som har gjort meg nysgjerrig på den generelle utviklinga av språket i Midtre Gauldal. Hvorfor er det sånn at noen legger om dialekta si, mens andre ikke gjør det? I tillegg har jeg etter hvert som jeg har beveget meg inn i det sosiolingvistiske fagfeltet, fått en stor interesse for sammenhengen mellom språk og samfunn, noe som har vært en viktig pådriver for å velge en dialekt i hjemkommunen som tema for masteroppgaven.

En annen årsak til at jeg valgte å trekke hjemover med masterprosjektet, var oppdagelsen av at det ikke har blitt forsket noe særlig på dialekt i Midtre Gauldal de siste 30 åra, til tross for at jeg oppfatter både budalinger og gauldalinger som svært språk- og historieinteresserte folk. Hallfrid Christiansen ga i 1957 ut *Ordliste til målet i Budal i Sør-Trøndelag*, med utgangspunkt i Ludvig Enmos kartlegging av språkbruk på Enmo-gårdene i Budalen. I tillegg nevner blant annet Jørgen Reitan (1906), Bernard Hovstad (1966) og

¹ Det offisielle navnet på bygda er *Budal*, men den muntlige praksisen i kommunen er å bruke bestemt form av navnet. Jeg velger derfor å gjøre det samme i denne oppgaven. Dativformen *Budala* er også mye brukt på folkemunne, men den vil ikke jeg benytte meg av her.

² Se kapittel 4.5 for en oversikt over transkripsjonstegnene som blir brukt i denne oppgaven.

Harald Refseth (1980) budalsdialekta sporadisk som sammenligningsgrunnlag i sine studier av dialektområdene rundt Singsås og oppover mot Ålen. I 1990 kom *Bygdamål og bygdaminne* (Refseth & Gynnild, 1990) med en innsamling av diverse kunnskap om dialektbruken i Midtre Gauldal, men der stopper de systematiske beskrivelsene av dialekta i Budalen. Dialektbruk nevnes med jevne mellomrom i bygdebøker av ymse slag, men ut over det har bygda fått være i fred for språkforskere. Når jeg har fortalt om masterprosjektet mitt har det vakt stor interesse, ikke bare fra budalinger, men også fra andre folk i kommunen. Det er altså ikke tvil om at språk er noe som både interesserer og engasjerer, noe som har fått meg til å håpe at min lille studie vil kunne virke som en kjærkommen beskrivelse av noe vi per dags dato ikke vet veldig mye konkret om.

1.2 Problemformulering

Dette prosjektet er, som nevnt, hovedsakelig deskriptivt. Det vil si at jeg beskriver det jeg ser uten å gjøre meg opp noen særlige hypoteser på forhånd (Van Peer, Hakemulder, & Zyngier, 2012). I dette tilfellet kan det imidlertid argumenteres for at min forkunnskap om både bygda og dialekta i Budalen kan være med å påvirke mine forventninger til prosjektets resultater. Jeg vil likevel påstå at jeg ikke har gjort meg opp noen konkrete antakelser om resultatet før innsamlingen av empiri. Noe som imidlertid ligger som et bakteppe for hele prosjektet, er alt jeg har lært gjennom fire år med nordiskstudier på NTNU. Vissheten om at de fleste norske dialekter er under stadig utvikling har vært med å påvirke hvordan jeg har lagt opp oppgaven, og har ikke minst vært et grunnlag for problemformuleringen min. Jeg har tatt utgangspunkt i at det mest sannsynlig eksisterer en eller annen form for dialektutvikling i Budalen, og har derfor hatt en viss forventning om å kunne dokumentere noe som ligner det man har sett i andre studier i resten av landet. Dette, sammen med min interesse for sammenhengen mellom språk og sosial samhandling, har ført meg til følgende problemformulering:

Hva karakteriserer talemålet til de ulike informantene, og hvordan kan deres språklige strategier forklares med utgangspunkt i tilknytningen til språksamfunnet Budal?

2. Budalen – bygda mellom fjella

I dette kapittelet vil jeg gi en kort innføring i Budalens geografi, historie, næringsliv og kultur, med det mål å gi leseren et grovt overblikk over dialektstedet. Det bildet jeg skisserer her kommer til å danne et bakteppe for analysene av språksamfunnet i kapittel 6. Videre vil jeg gjøre rede for noen målmerker som tradisjonelt har blitt regnet som typiske for området, og se på hvilke språktrekk som skiller dette målet fra nærliggende trøndermål. Dette vil jeg også ta med meg inn i analysene på individnivå, hvor de ulike trekkene vil bli tatt opp og drøftet i lys av informantenes språklige realiseringer.

2.1 Geografi, historie, næringsliv og kultur

Fjellbygda Budalen ligger helt ved fylkesgrensa mellom Trøndelag og Innlandet, og har vært en del av Midtre Gauldal kommune siden 1964. Da ble den tidligere kommunen slått sammen med Soknedal, Støren og Singsås.³ Kirke, butikk, skole, pub, flerbrukshus og informasjonspunkt ligger i Enodden, der elvene Ena og Bua møtes, og mye av den nyere bebyggelsen befinner seg her. Den gamle kommunen består i dag av de seks grunnkretsene Kjønnås, Enodd, Endal, Bjerkli, Svardal og Sæterdalene, hvorav bosettingen brer seg ut over de fem første i synkende rekkefølge (Statistisk sentralbyrå [SSB], 2020). Det meste av bosetningen ligger over 500 moh., og bygda består stort sett av skog og fjell, noe som har gjort området uegnet for jordbruk i større skala. Tradisjonelt sett har derfor skogbruk og husdyrhold vært de største næringsveiene i bygda, men også husflid, fangst og fiske skal ha vært viktige «attåtnæringer» opp gjennom tidene. Særlig produksjonen av budalsstolen har helt siden 1800-tallet vært viktig for overlevelsen i den karrige bygda. Stolproduksjonen ble systematisert i 1965, da AL Budalsmøbler startet opp fabrikken sin (Almås, 1984). Per Enlid (1955, s. 90) skriver følgende om Budalsstolen: «Når eg rårkar burti folk som eg skal klårgjera for kor Budalen ligger, so gjer eg det slik: Du veit um Budals-stolane? Ja visst, blir svaret. So held eg fram, og alt blir klårlagt nok so snart», og oppsummerer med det stoltheten av å være opprinnelsesstedet for den relativt kjente stolen.

Folketallet i bygda ser ut til å ha holdt seg jevnt på rundt 450-500 helt siden kommunesammenslåinga på 1960-tallet (Almås, 1984; SSB, 2020). Selv om de fire tidligere herredene nå er én kommune, finnes det fremdeles vesentlige skiller mellom dem, i form av kirkesogn, idrettslag, skoler og barnehager. Budalen hadde lenge egen ungdomsskole, men siden 2010 har både ungdomsskole og videregående vært lokalisert på Støren. Støren utgjør i dag kommunens driftssentrum og er stedet hvor man finner blant annet rådhus, lensmannskontor, legesenter, vinmonopol og andre større bedrifter. Budalen er avgrenset av fjell i både sør, øst og vest, og har tradisjonelt sett hatt begrenset kontakt med grannebygdene. I dag er det imidlertid mye større hverdagslig ferdsel til Støren og de andre nabobygdene, men Almås (1984) mener at følelsen av å være budaling er bemerkelsesverdig sterk, til tross for disse endringene i samfunnsstrukturen. Han skriver videre at innbyggerne i Budalen har et «sterkt samhold der gjensidig hjelp og dugnad framleis eksisterer» (1984, s. 29). Dette, sammen med umiddelbar nærhet til naturen, mener han har vært avgjørende for å unngå en større fraflytting fra bygda. Hvordan bygdeidentiteten kan tenkes å ha forandret seg i løpet av de siste 36 åra, vil jeg komme tilbake til i kapittel 6.

Enlid (1955) nevner bygdeungdommen gjentatte ganger og gir dem mye av æren for et rikt kulturliv i bygda. Alle informantene i min undersøkelse er medlemmer i Budal

³ Se vedlegg 2 for kart over kommunene i 1959 og vedlegg 3 for kart over Midtre Gauldal Kommune i dag.

Ungdomslag (heretter: BUL), som til sammen har 51 medlemmer i alderen 15–28 år. Bygda har 147 innbyggere i den nevnte aldersgruppa noe som vil si at over en tredjedel av bygdeungdommen er medlemmer i ungdomslaget (SSB, 2020). I 2020 har de holdt på i 128 år, og er kjent langt utover Budalens grenser for den årlige produksjonen og fremføringen av revy. Målet med ungdomslaget har siden starten vært å være en sunn arena for bygdas ungdommer, og de mener selv at de er en svært viktig bidragsyter for bygdas samhold.⁴ Det høye medlemstallet i BUL speiles av stor deltakelse i skolekorpset, hvor det også er fokus på å rekruttere nye medlemmer hvert år. Informanten Grete bekrefter min oppfatning av at «alle» deltar i kulturlivet med følgende utsagn: «*Når du bynne i tredje fjærde så bi du me i kårpse, åsså når du bi konfirmert så bi du mæ i ungdomslage, det æ leksøm sånn typisk*».

Turismen i Budalen har til nå vært lite organisert, men etter initiativ fra Budal Bygdeutvikling har det blitt ansatt en reiselivskoordinator i prosjektstilling til å utvikle et informasjonsknutepunkt. Denne satsingen har som mål å legge til rette for økt verdiskaping i bygda. Budal Bygdeutvikling mener at Budalen i dag har et stort uforløst potensial innenfor natur- og kulturbasert turisme knyttet til turområder, lokal næringshistorie og lokale håndverkstradisjoner.⁵ Fra før har Budalen flere hyttefelt under utvikling, noe som forhåpentligvis også vil kunne bidra til en slik verdiskaping.

2.2 Språkforhold i Budalen

I dette underkapittelet vil jeg forsøke å plassere Budalen i det trønderske språklandskapet, ved å gjøre rede for noen utvalgte språklige sætrekk. De trekkene jeg skal presentere her, kommer til å ligge som et grunnlag når jeg senere skal se på om informantene mine har beholdt den tradisjonelle dialekta eller tatt i bruk modifiserte varianter. Oppgavens omfang har gjort at jeg har måttet være selektiv i hvilke språkdrag jeg har tatt med, men etter min mening er de viktigste representert. Bakgrunnen for dette utvalget har vært de variablene som har skilt seg ut i tidligere forskning, i tillegg til min egen kunnskap om hva som er relevant for språkområdet. Her har *Ordliste til målet i Budal i Sør-Trøndelag* (Enmo & Christiansen, 1957) og *Bygdamål og bygdaminne* (Refseth & Gynnild, 1990) vært nyttige informasjonskilder. Disse innsamlingene er av tradisjonell art med røtter i den tidlige dialektologien, noe som gjør at dataenes reliabilitet kan være lav.⁶ Jeg velger likevel å benytte meg av disse innsamlingene for å definere de tradisjonelle målmerkene i språkområdet.

Budalen havner innenfor det området som hos Mæhlum og Røyneland (2012) defineres som inntrøndersk. Hovstad (1966, s. 63) viser til en inndeling av trøndermålene fra Reitans (1906) arbeider i og rundt Ålen, hvor Budalen ser ut til å befinne seg midt mellom målene i Gauldalen og Nord-Østerdalen. Dersom man tar en titt på kartet bør man ikke bli overrasket over å finne østerdalske språktrekk i Gauldalen. Begge disse kildene gjør en inndeling med utgangspunkt i jamvektsprinsippet, noe som også trekkes frem av Skjekkeland (1997, s. 218). Han skriver at det som først og fremst skiller trøndere fra resten av områdene med jamvekt, er at overvektsorda i de fleste tilfeller får apokope i stedet for reduksjonsvokalen -e (*kast/kaste*). Her legges det imidlertid til at apokopen er svakest i sør, noe jeg vil komme tilbake til nedenfor.

⁴ Informasjon fra Marit Solem (leder i BUL), personlig korrespondanse 20. mars 2020.

⁵ Informasjon fra Maren Moan Horg (reiselivskoordinator i Budal Bygdeutvikling), personlig korrespondanse 3. april 2020.

⁶ Se kapittel 4.1, for en mer omhyggelig diskusjon av tradisjonell dialektologi.

2.2.1 Palatalisering

Palatalisering av dentaler er et tydelig kjennetegn på de trønderske områdene, og er særlig utbredt i sør. Palatalisering av dentaler innebærer at både *n*, *l*, *t* og *d* kan få en j-klang, som i *hanj*, *allj*, *kvittj* og *hadjd*. I det trønderske språkområdet er det mest frekvent ved *n* og *l*. Det kan være store forskjeller på gjennomføringen av palatalisering, men i Budalen finner vi det tradisjonelt sett både i trykksterk og trykklett staving, altså både i *manj* og *guttan* (Enmo & Christiansen, 1957). Unntaket finner vi ved konsonanten *j*, som hindrer palatalisering og gir uttaler som *fjel* og *bjøle* (Hovstad, 1966, s. 67). I de sørlige delene av Trøndelag kan man også finne palatalisering av den velare plosiven *k*, som gir en j-klang i ord som *tænj* (tenk) og *nykj* (nøkkel) (Enmo & Christiansen, 1957). På generell basis kan det se ut til at palataliseringa er på tilbakegang i trøndermåla, særlig i trykklett staving. Det er også mulig at det har oppstått en slags mellomvariant mellom palatal og dental uttale noen steder (Hårstad, 2008, s. 405).

2.2.2 Jamvekt og apokope

Et annet særtrekk ved de trønderske måla er jamvekt med apokope. Trøndersk har et system hvor de gammelnorske jamveksorda, som *vita* og *vara*, i mange tilfeller har fått *å* i første staving og blitt jamna til *våttå* og *vårrå*. I overveksord har den andre stavinga falt bort og gitt oss former som *kast* og *bit* (Hovstad, 1966, s. 63). I Budalen har det blitt registrert utjamning på *å-å* i infinitiver og hankjønnsord som *våttå* (vite) og *håmmår* (hammer), mens hunkjønnsorda har fått *u-u*: *vukku* (uke), *hukku* (hake). Gamle jamveksord kan imidlertid se ut til å bli «smittet» av apokopen i store deler av Trøndelag (Hårstad, 2008). Som nevnt ovenfor er den trønderske apokoperinga desidert svakest i sør, og for Budalens vedkommende betyr det at de gamle overveksorda beholder e-ending i svake infinitivsformer, i likhet med målene på Østlandet. Det samme gjelder svake hunkjønnsord i ubestemt entall, noe som vil si at man i Budalen tradisjonelt sett har hatt former som *hoppe*, *kaste*, *kiste* og *gryte* der mange andre trønderske mål har *hopp*, *kast*, *kist* og *gryt* (Skjekkeland, 1997, s. 77). Apokoperinga i Budalen opptrer først og fremst i sterke overveksinfinitever (*flyt*, *drekk*) og i fortidsformen av hjelpeverb (*skullj*, *kunj*, *mått*). Den svake apokopen kombinert med sterk jamning er noe av det som gjør at Budalen ligner mye på sine naboer i Østerdalen (Enmo & Christiansen, 1957, s. 7).

2.2.3 Vokalendring

I trønderske dialekter finner man ofte eksempler på senking både i kortvokal og langvokal. Senking er en lydlig prosess der kvaliteten på en vokal har blitt senket fra norrøn tid, og fått en annen vokalkvalitet enn i den opprinnelige varianten. Dette dialekttrekket har man i varierende grad over hele landet, men ifølge Hovstad (1966, s. 65) finnes det i spesielt stor grad i området Budalen ligger i. Han registrerer de samme vokalendringene som er vanlig i store deler av Trøndelag; at *i*, *e* og *y* blir til *e*, *æ* og *ø*, slik at vi får ord som *fesk*, *bægge* og *søng* i stedet for *fisk*, *begge* og *syng*. Det som skiller seg ut i dette tilfellet er at man i Budalen ser en lydovergang fra *y*, *ø* og *o* til en *æ*-lignende vokal⁷. Eksempler på ord hvor man ser det er *klyv(ja)*, *smør* og *folk*, som blir til *klæv*, *smær* og *fælk*. Det samme finner man i nabobygda Singsås, men det ser ikke ut til at det brukes andre steder i kommunen. Hårstad (2006, s. 47) nevner den samme vokalvekslingen som et særtrekk for oppdalsmålet, og skriver i den forbindelse at vokalendringene er trekk som ser ut til å holde seg godt hos oppdalingene. Fra et mer overordnet perspektiv ser man imidlertid at

⁷ Hovstad (1966) bruker det fonetiske tegnet /e/, som tilsvarer en nesten-åpen midtre vokal. Denne lyden ligger mellom /a/, /å/ og /ø/, men Dalen (2008, s. 41) skriver at den er svært ustabil, og ofte sammenfaller med /æ/. Jeg vil for enkelhets skyld skrive /æ/ i denne oppgaven, da mitt fokus ikke ligger på nøyaktige fonetiske målinger.

slike senkingsprodukter har en tendens til å gå tilbake i de fleste trønderske dialekter, og dermed bli identiske med standardnormene (Hårstad, 2008).

Også Skjekkeland (1997, s. 51-55) skriver om vokalendringer i Trøndelag, og merker seg særlig endringen fra *u* til *o* i sørlige deler av fylket. Her registrerer han ord som for eksempel *hoŋŋ* (*hund*) og *tong* (*tung*), og det er god grunn til å anta at denne vokalendringen gjelder også for Budalen. En annen vokalendring som er verdt å merke seg er bortfallet av diftonger. Dette er ikke et uvanlig trekk i trøndermålene, men ifølge Enmo & Christiansen (1957, s. 9) har det vært gjennomført i stor grad i Budalsområdet. Dette innebærer at de gamle diftongene *ei*, *øy* og *au* har blitt til *e*, *ø* eller *o* (*bein*>*ben*, *røyk*>*røk*, *sau*>*sø*). Unntaket for monoftongeringa er nyere lånnord, som for eksempel *pause* og *streik* (Skjekkeland, 1997, s. 61). Også dette trekket kan se ut til å være på vei ut av trønderske mål (Hårstad, 2008).

2.2.4 Dativ

Ifølge Refseth og Gynnild (1990, s. 10-12) har dativ tradisjonelt sett vært en del av bøyingsmorfologien i hele Midtre Gauldal. Det innebærer at substantiv og en del pronomen får ei bestemt bøyning når de opptrer i bestemte syntaktiske posisjoner. I Budalen får bestemt form entall endingen *-n* eller *-unn* i svake hunkjønnsord (*kørkun*), *-a* i enstava hankjønnsord (mat åt *hesta*) og *-m* i svake tostava hankjønnsord (sola skin borti *bakkam*). I flertall får alle kjønn *-åm* eller *-øm*. Ifølge Mæhlum og Røynealand (2012, s. 50) er det vanlig i dativsystemer at hunkjønn og hankjønn «bytter» ending og gir oss former som *bygd-en* og *bil-a*, noe som svarer relativt godt til systemet i Budalen. Enmo og Christiansen (1957, s. 12) skriver også at dativ kommer tydeligst frem ved preposisjoner og verb, som for eksempel «*e tru itj di*» og «*kråka sett på taka*». I det siste eksempelet er tonefallet en viktig faktor for å skille dativformen fra bestemt form flertall (*alle taka*), noe jeg vil komme tilbake til nedenfor.

Mæhlum og Røynealand (2012, s. 50) skriver at dativ kun finnes i bestemt form i dag, og at den generelt sett er på vei ut av dialekter over hele landet. Et karakteristisk trekk i denne avviklinga er at systemet blir brukt på en måte som ikke samsvarer med det tradisjonelle systemet, ved at det for eksempel legges inn dativbøyning der det ikke skulle vært. Hårstad (2015) bekrefter at dativ er under sterkt press i trønderske mål, og spår at systemet først og fremst vil overleve i faste uttrykk og stedsnavn.

2.2.5 Retrofleks flap

Retrofleks flap, eller tjukk l, finnes i dag av to ulike opphav, og de er begge tydelig til stede i budalsområdet (Refseth og Gynnild, 1990, s. 10-12). Den første og mest vanlige typen finner vi i hele Trøndelag, i ord som *ælv*, *glatt* og *kvælp*. Den andre er mer typisk for den østlige delen av fylket, og deler Midtre Gauldal i to. Denne varianten stammer fra gammelnorsk *rð*, og vi finner den i dag i ord som *gåt* (gård), *bot* (bord) og *not* (nord). Denne *l*-en finner vi både i Budalen og på Singsås, mens nabobygdene Soknedal og Støren tradisjonelt sett kun har den første varianten, og dermed bruker varianter som *gar* og *bor*.

2.2.6 Andre språktrekk verdt å merke seg

1. personpronomenet i entall subjektform har tradisjonelt vært *e* både i Budalen, Soknedal og Støren. Budalen har *me* i 1. person flertall subjektform, og *æss*⁸ i objekt (Enmo & Christiansen, 1957). Dalen (2008, s. 14) skriver at pronomenformene er noe av det som står seg veldig godt i trøndermålene, men peker samtidig på en tendens til at flertallspronomenet *vi* er på vei inn i mange dialekter hvor man tidligere har hørt *me* og

⁸ Beskrevet som /ess/ hos Enmo og Christiansen (1957).

Åss. I tillegg til de personlige pronomena er også nektingsadverbet verdt å nevne. I Budal, så vel som resten av Midtre Gauldal og store deler av Trøndelag, er *itt* den tradisjonelle formen. De fleste kilder er likevel enige om at formen er under hardt press fra *ikke* (se f.eks. Enmo & Christiansen, 1957 og Dalen, 2008). Hårstad (2008) mener imidlertid det finnes belegg for å påstå at denne formen har eksistert i emfatisk posisjon lenge, altså at den brukes der hvor nektinga skal ha ekstra betoning.

Trøndelag har stort sett ett system som gjelder for verbbøying, med bortfall av utlyds-r i presens som kjennetegn (*fæ, tru, kaste*). Noe som skiller Budalen fra mange andre bygder i Trøndelag her, er at man har sett fortidspartisipper som ender på *-i*, som *vørr* og *kømmi*. Samtidig ser man bortfall av utlydende bøyings-r i ubestemt flertall (*stola, kvesta, byggi*), i likhet med presensformen av mange verb. Skal man se på endringstendenser i substantiv, kan det nevnes at suffikset *-ar* står under sterkt press i Trøndelag, noe som gjør at ordene *bakar, rånar* og *feskar* gjerne blir til *baker, råner* og *fisker* hos de yngre språkbrukerne (Hårstad, 2008).

Et særmerke for Budalen og områdene rundt har tradisjonelt vært at man ikke finner enkel *g* i inn- eller utlyd (Enmo & Christiansen, 1957). Her har gammel spirantisk *g* enten gått opp til *v*, gått opp i *j*, dannet diftong med foregående vokal eller falt helt bort. Eksempler på denne overgangen finner vi i ord som *ståvvå* (stige), *havle* (hagle) og *slav* (slag). Unntaket finner vi i nyere lånnord, som for eksempel *læge*. Trykkplassering og tonelag følger norsk hovedregel i Budalen, men kan skifte i noen få sammenhenger. Enmo og Christiansen skriver blant annet at de har sett tegn til sirkumfleks i apokoperte ord (*læ'æng*), kontraherte former av bestemt nominativ hankjønn (*ma'an*), dativ hankjønn (*flu'u*) og dativ flertall (*sø'øm*). Hovstad (1966, s. 70) bekrefter at tonelaget kan være en indikator på kasus hvis det trengs for å markere betydningsforskjeller. Dette gjelder blant annet skillet mellom bestemt entall dativ og ubestemt flertall, som for eksempel «*kråka sett på sto'la*» i motsetning til «*mange sto'la*». Ut over dette beskrives ikke trykk og tone noe videre, og jeg vil ikke gå nærmere inn på prosodiske forhold i denne oppgaven.

3. Tidligere forskning

I dette kapittelet vil jeg skissere en kort oversikt over tidligere forskning på dialekter i Trøndelag, med særlig fokus på dialektendringer. Innledningsvis vil jeg ta for meg noen generelle endringstendenser, før jeg videre sikter meg inn på ulike enkeltstudier som kan ha overføringsverdi til mitt prosjekt. Årsaken til at jeg ønsker å gjøre dette, er at jeg skal kunne sammenligne det jeg ser i Budalen med det som har blitt kartlagt i andre trønderske bygdesamfunn, gjennom studier av ungdommer fra Melhus, Rindal og Tydal.

3.1 Generelt om dialektendringer

Dersom man ser på de norske dialektenes utvikling på et overordnet nivå, er nivellering et begrep som går igjen i mange av beskrivelsene. Dette kommer tydelig frem hos både Skjeggeland (1997), Mæhlum (2002; 2007) og Hårstad (2008). Hårstad (2008) skriver at det i de fleste norske bygdesamfunn foregår en utjamningsprosess, som går ut på at de lokale særdraga elimineres til fordel for varianter med et større regionalt eller nasjonalt bruksområde. Det vil si at stedsspesifikke språktrekk, som tidligere kunne brukes til å knytte enkeltindivider til et geografisk område, nå har falt bort eller er i ferd med å falle bort. Dette kalles altså en nivelleringsprosess og gjelder for både lydverk, bøyningsverk, syntaks og leksikon i dialekter over hele landet.

Nivellering er med andre ord en homogeniseringsprosess, der forskjellene mellom de ulike dialektene blir mindre og mindre tydelige. Slike prosesser knytter teoretikerne gjerne til begrepene regionalisering og standardisering. For å forklare disse begrepene ser man gjerne for seg det norske språksamfunnet som et prestisjehierarki, hvor ulike språktrekk har ulik «verdi». Det skriftspråknære målet på Østlandet regnes som slags standardmål i Norge, og ruver dermed på toppen av hierarkiet, selv om det ikke har noen offisiell status (Mæhlum, 2002, s. 69). Begrepet standardisering handler om at former fra standardtalemålet blir tatt opp i talemål som befinner seg lenger ned i dette språklige hierarkiet, helst i de største byene. Mæhlum (ibid.) understreker her at selv om mye av den språklige homogeniseringen foregår på et vertikalt nivå, altså nedover i hierarkiet, betyr ikke det at vi får talemål som fremstår som standard østnorsk. Disse nivelleringsprosessene foregår i svært ulikt tempo, og har klare regionale særdrag.

Ifølge Dalen (2008, s. 16) er det først og fremst talemålet i byene som påvirker tettstedene i sin region, ikke standardmålet. Dette kalles regionalisering, og innebærer ei utjamning av de tydeligste dialektskillene innenfor et bestemt område. Ulset (2002, s. 27) skriver også om regionaliseringsbegrepet og understreker at det ikke finnes en definert størrelse på hva som er en region. En region kan altså være for eksempel hele Trøndelag, eller en mindre enhet som Gauldalen. Det man ser her er en tendens til at de største byene påvirker de mindre tettstedene i sine respektive regioner, som videre påvirker bygdene rundt. I tillegg peker Mæhlum (2007, s. 48) på at det registreres større inter- og intraindividuell variasjon blant språkbrukerne, noe som vil si at der man tidligere så en slags språklig enhet innenfor et geografisk område og hos den enkelte språkbruker, finner man nå mye større variasjon. Dette knyttes gjerne til en ny samfunnsstruktur med nye bosetningsmønstre og nye kommunikasjonsmåter (Skjeggeland, 1997, s. 229).

For å komme inn på hva som skjer i Trøndelag rent konkret, ser det i stor grad ut til å handle om en forenkling av mange språklige strukturer. Det kan se ut som at Trondheim, i sin kraft av å være regionens største by, er en sterk påvirkning på andre deler av Trøndelag. Hårstad (2008) ser en klar tendens til at de mest regelmessige og brukte strukturerne blir overført til mer marginale og uregelmessige tilfeller, som for eksempel at

mønsteret -a/-aŋ i flertall (*stokka/stokkaŋ*) smitter over på bøyninga av de ordene som tradisjonelt sett ville hatt andre bøyinger (f.eks. *flasko > flaska*). Trøndelag må altså kunne sies å følge det samme mønsteret som resten av landet. Også her dras det frem at det gjerne brukes flere parallelle varianter av ord og former innenfor ett og samme målføre. Refseth og Gynnild (1990, s. 16) bekrefter denne tendensen i Midtre Gauldal, og skriver at det stort sett er de mest spesielle dialektorda som forsvinner fra språket. Tonen hos Refseth og Gynnild er generelt sett ganske dystert når det er snakk om dialektenes fremtid:

Dei eldre har eit meir fargerikt språk som skil seg ut med forsterkande uttrykk, sjeldne adjektiv og treffande samanstillingar [...] Nyanserikdommen som dei eldre meistrar så godt, er i ferd med å gå tapt, og resultatet blir eit keisamt, normalisert, men uttrykksfattigare språk. (1990, s. 17)

Også Enmo og Christiansen (1957) antyder at de tror målet i Budalen vil komme til å endre seg så fort det blir enklere å komme seg til Støren for å møte andre folk enn budalinger. Budalen har som nevnt vært svært avgrenset fra nabobygdene rent geografisk sett, så det er ikke vanskelig å se for seg at det hørte til sjeldenhetene å møte på noen fra utenfor bygda. Refseth (1980, s. 212) skriver om singsåsdialekta i sin hovedoppgave, og merker seg også endringstendenser. Ifølge ham er det særlig de under 25 år som bidrar til det som ser ut til å være en endring i retning av dialektene nordover mot Trondheim. Samtidig peker Hårstad (2008) på at de språktrekka som har støtte i standardtalemål og naboene i sørøst, mest sannsynlig ikke vil forandre seg til fordel for mer trondheimsnær tale. Et eksempel han drar frem her, er de ikke-apokoperte overvektsorda (*å kaste*) helt sør i fylket, som tidligere ble nevnt i forbindelse med språket i Budalen.

For å oppsummere har vi altså sett at trekk som dativ, palatalisering i trykklett stilling, vokalsenking, monoftongering, jamvekt og retrofleks flapp med opphav i gammelnorsk rø kan se ut til å være på vei ut av dialektene i store deler av Trøndelag. De tradisjonelle trekkene blir erstattet eller modifisert til former som samsvarer mer med det målet man ser i de større tettstedene, og da særlig regionhovedstaden Trondheim.

3.2 Lignende forskningsprosjekter

Her vil jeg omtale enkelte studier som jeg mener har særlig relevans og overføringsverdi til mitt eget prosjekt. Man kan si at likheten til Budalen som språksamfunn er varierende, men jeg ser likevel en viss nytte i alle eksemplene jeg skal komme med her. Jeg har latt meg inspirere av disse oppgavene når det gjelder både tematikk og metode, og ser i tillegg at de teoriene og tendensene som etter hvert blir presentert her kan bli aktuelle for mine egne analyser. Særlig mener jeg at Fivelstad (2012) og Hilmo (2012) kan være relevant, da de begge tar for seg trønderske bygdesamfunn med en viss avstand til nærmeste by. Jeg kunne også tatt for meg relevante forskningsprosjekt fra Oppdal, for eksempel Hårstad (2004) eller Anshushaug (2015), men med tanke på at Oppdal som språksamfunn er betydelig større enn Budalen, har jeg ikke ansett disse studiene som like relevante å sammenligne med. På grunn av oppgavens omfang har jeg derfor ikke prioritert disse.

3.2.1 Ulset (2002): *Språklig regionalisering i Trøndelag?*

Ulsets masteroppgave (2002) ble skrevet i forbindelse med prosjektet TEIN (Talemålsendring i Noreg) og tar for seg språkbruken til seks ungdommer i nedre Melhus. Melhus ligger omtrent seks mil nord for Budalen, og er med sin nærhet til Trondheim et svært annerledes studieobjekt enn Budal. Jeg har likevel valgt å inkludere studien, da jeg mener å se relevante likheter til mitt eget prosjekt både i fokusområde og metodologisk fremgangsmåte. Formålet med denne hovedoppgaven var å finne ut om språket i nedre Melhus preges av tradisjonelle dialektformer, eller om man finner mer trondheimsnære

språkformer her. Regionalisering er et sentralt begrep for TEIN, og Ulset var svært sikker på å finne slike tendenser i nedre Melhus. Problemstillingen hennes tar derfor sikte på å finne ut hva som varierer og hvorfor, altså hvilke mekanismer som styrer de språklige strategiene til hver enkelt informant. Dikotomien modernitet-tradisjon er gjennomgående i oppgaven, og et tydelig utgangspunkt for analyser både av språket og holdningene til ungdommene.

Hovedmetoden i denne studien er kvalitative dybdeintervju, men Ulset benytter seg også av en kvantitativ spørreundersøkelse på forhånd, samt kvantitative metoder i fremstillingen av de språklige dataene. Ulset har foretatt en kvantitativ frekvensanalyse, som hun presenterer i en tabell hvor hun skiller mellom tradisjonelle og modifiserte varianter av de ulike variablene. I tillegg legger hun frem en kvalitativ analyse av innholdssiden i ungdommenes utsagn. Disse analysene viser stor interindividuell variasjon i ungdommenes språklige strategier. Tendensen ser ut til å være at markante tradisjonsformer som for eksempel vokalsenking, palatal *n* i trykklett stilling og jamvekt er på vei ut av dagligtalen til disse informantene. Ulset mener å se at ungdommene i stor grad velger former som er felles for hele trøndelagsregionen, og da særlig i tilknytning til Trondheim. Hun registrerer også en tydelig sammenheng mellom identitet og talemål, ved at de ungdommene som har en tydelig sterk bygdeidentitet, holder mer på den lokale dialekta, og motsatt. Dette knyttes til en modell hun kaller *mental urbanisering*, som går ut på at ungdommer med urbane tanker og holdninger, samt en løsere psykologisk binding til lokalsamfunnet, har mindre behov for å signalisere en bygdeidentitet gjennom språket. Forskjeller i personlighet, identitet og sosiale nettverk kommer altså til syne i form av ulike språklige strategier hos informantene.

3.2.2 Fivelstad (2012): «Det e nå bærre gøittj at dæm tykkje det e litt toile»

Fivelstad (2012) tar for seg språk og språkholdninger hos sju ungdommer i Rindal kommune. Rindal ligger omtrent 110 km vest for Budalen, helt ved grensa til Møre og Romsdal. Selv om kommunen var en del av Møre og Romsdal på det tidspunktet oppgaven ble skrevet, skriver Fivelstad at de fleste rindalinger identifiserer seg som trøndere. Dialekta blir også klassifisert som trøndersk, noe som gjør den nye trønderkommunen relevant for mitt prosjekt. Med denne studien ønsker Fivelstad å beskrive språklige tendenser hos informantene, samt se på hvilken betydning språksamfunnet har for deres språklige realiseringer. Dette prosjektet er kvalitativt, med innslag av kvantitative redskaper. Fivelstad tok i bruk et spørreskjema i forkant av sine kvalitative intervjuer, og har i tillegg kvantifisert noen språklige variabler i analysedelen. Her ligger fokuset på i hvor stor grad den enkelte informant modifiserer språket sitt, med utgangspunkt i tidligere nedtegnelser av tradisjonelt rindalsmål.

Resultatene fra Fivelstads studie viser at en god del av de tradisjonelle språktrekka ser ut til å holde seg stabile. Apokope, cirkumfleks, monoftongering av diftonger, jamning, nektingsadverb og pronomener er alle kjennemerker som ser ut til å stå sterkt i informantenes språkbruk. Fivelstad trekker særlig frem jamvekt, som har en gjennomsnittlig modifiseringsgrad på så lite som 9 %. Samtidig ser hun at de mest arkaiske språktrekke, som dativ, senking, palatalisering av *g* og *k*, og den typiske Rindals-affrikaten /sçt/⁹, er i ferd med å forsvinne fra det moderne rindalsmålet. Fivelstad forklarer den relativt stabile språkbruken med et sterkt og solidarisk identifikasjonsfellesskap blant ungdommene i bygda. Samtidig betegner hun kommunen som et lukket språksamfunn, og mener at et lavt nivå av tilflytting kan ha sammenheng med fellesskapsfølelsen. Som

⁹ Fremstilt i IPA, som hos Fivelstad (2012, s. 11).

forklaring på modifiseringa av de mest særpregede trekkene nevner hun modernitet og urbanisering som faktorer. Hvor påvirkningen kommer fra, er det vanskelig å si noe om også her, men både regionalisering og standardisering nevnes som mulige tendenser.

3.2.3 Hilmo (2012): *Språksamfunn i grenseland*

Hilmos masterprosjekt (2012) beskriver språksamfunnet Tydal, som ligger omtrent 120 km øst for Budalen, helt ved svenskegrensa. Tydal er en fjellkommune i det uttrønderske språkområdet, og hadde 868 innbyggere da denne studien ble gjennomført. Dette språkområdet blir sagt å ha mange likheter med de østerdalske dialektene, til tross for at det karakteriseres som et trøndersk område. Man kan altså finne mange likheter til Budalen her, både på språk- og samfunnsnivå. Formålet med denne oppgaven er å gi en deskriptiv beskrivelse av språksamfunnet, samt en forklarende analyse av hvorfor det er sånn. Hilmo har makronivået som overordna perspektiv, men retter også blikket mot de enkelte språkbrukerne i området. Språksamfunnet Tydal består av både tydalsmål og sørsamisk, noe som gjør at deler av oppgaven også omhandler forholdet mellom minoritetsspråk og majoritetsspråk.

Det empiriske grunnlaget for denne studien er 12 intervju med til sammen 13 informanter, i tillegg til et gruppeintervju med til sammen 15 informanter. Gjennom en kvantifisering av et utvalg språklige variabler hos ti tydalinge har Hilmo kartlagt variasjon både på intra- og interindividuell nivå. Han sammenligner sine data med andre sørtrønderske lokalsamfunn, og mener å se at den interindividuelle variasjonen er mindre i Tydal enn på Oppdal, Røros og Selbu. Dette forklarer han med blant annet naboopposisjon, lokal gruppetilhørighet og en geografisk isolasjon fra omverdenen. Her skriver han at Tydal fremstår som et mer lukket og homogent samfunn enn samfunnene han sammenligner med, og at informantene virker som de har en tydelig oppfatning av hva som er «fasit» når det gjelder dialekta. Til tross for språklig stabilitet finner Hilmo modifisering i både dativ, vokalsenking, retrofleks flap av gammelnorsk *rð*, suffikset *-ug* i adjektiv (artig > artug) og *j*-bortfall. Han ser også at standardformen *vi* er på vei inn der man tidligere så *mi* i 1. person flertall subjekt. Her peker han på både trondheimsmålet og et bokmålsnært standardtalemål som aktuelle påvirkningsfaktorer i språkutviklinga. Samtidig mener han å se at de språkdraga som har støtte i en av disse to varietetene er de som holder seg mest stabile, som for eksempel *e*-ending i overvektsord og monoftongering av diftonger. Disse modifikasjonene i språket mener Hilmo skjer uavhengig av sosiale komponenter som personlighet og interesser, selv om de ulike tilnærmingene til dialektbruken kan virke som en slags identitetsmarkør også her.

Når det gjelder minoritetsspråket sørsamisk, er det under sterkt press i Tydal. De sørsamiske informantene uttrykker at det er vanskelig å bli god i sørsamisk, men at de samtidig er veldig opptatt av å ta vare på språket ved å bruke de sørsamiske ordene i sitt dagligdagse norske språk.

4. Metode

Valg av metode for datainnsamling- og analyse er i stor grad avhengig av hva man ønsker å finne svar på. Innenfor språkvitenskapen finnes det mange ulike strategier å velge blant, og dersom man ikke har tenkt grundig gjennom de valgene man tar, kan man i verste fall ende opp med resultater som er feilaktige eller ikke svarer på det man lette etter. Dette kan knyttes til begrepene validitet og reliabilitet, som innebærer at enhver datainnsamling skal være så pålitelig og troverdig som mulig (Postholm, 2010, s. 169). I dette kapitlet vil jeg gjøre greie for de ulike metodiske valgene jeg har gjort i forbindelse med innsamling og analyse av datamateriale i dette prosjektet.

Som blant annet Fivelstad (2012) har vært inne på før meg, har de prinsipielle forholdene ved metodebruk og analyseteknikker blitt grundig diskutert i en rekke avhandlinger før oss (se bl.a. Mæhlum, 1992 og Røyneland, 1994). Jeg vil derfor, med hensyn til denne oppgavens mulige omfang, ikke inkludere en omfattende diskusjon av disse problemstillingene. Imidlertid vil jeg innledningsvis klargjøre hvordan jeg forstår forholdet mellom kvalitative og kvantitative metoder, samt forsøke å plassere min egen studie i en språkvitenskapelig kontekst ved å kort vise hvilken tradisjon jeg føyer meg inn i. Videre vil jeg presentere mine metoder og begrunne valgene jeg har tatt, før jeg tar for meg fremgangsmåten for innsamling og behandling av datamaterialet. Jeg vil også komme inn på ulike utfordringer jeg har møtt i prosessen, i tillegg til å forklare hvordan jeg har valgt å skriftfeste talesekvensene som blir lagt frem.

4.1 Metode i sosiolingvistikk

Sosiolingvistisk forskning har, i likhet med mye annen samfunnsforskning, lenge operert med to ulike retninger; en kvalitativ og en kvantitativ (Akselberg, 1997, s. 23). Disse to blir ofte fremstilt som en dikotomi, der den kvalitative har som mål å tolke og forstå et fenomen, mens den kvantitative forsøker å måle data ved hjelp av statistiske analyser. Forskningsprosjekter med en kvalitativ tilnærming fokuserer gjerne på et lite antall informanter, og er svært avhengig av både informantens og forskers sosiale og verbale deltakelse (Van Peer, Hakemulder, & Zyngier, 2012). Kvantitative metoder, med røtter i Labovs (1966) sosiolingvistikk, sikter imidlertid på et langt høyere antall informanter, for å i større grad kunne generalisere og tallfeste resultatene.

Mæhlum og Røyneland (2012, s. 124) nevner, som mange andre, hvordan språkvitenskapens utvikling over de siste hundre åra bør tas i betraktning når man skal anvende eldre kilder i forskningen. Den klassiske dialektologien hadde som mål å kartlegge det «statiske» og «ekte» i språket. Dette kan vi se et godt eksempel på i Enmo og Christiansen (1957), som har vært en viktig kilde for mitt arbeid. Deres datamateriale ble i hovedsak samlet inn på Enmogårdene i Endalen, som på den tida ble beskrevet som avsidesliggende og uten særlig kontakt med omverdenen. De skriver ikke noe eksplisitt om metodene sine, men forskningstradisjonen tatt i betraktning vil jeg anta at det i hovedsak ble tatt utgangspunkt i det som i lingvistiske kretser gjerne kalles NORM: «Non-mobile, Older, Rural, Male» (jf. Chambers & Trudgill, 1998). Den språklige variasjonen var ikke et fokus i denne tradisjonen, og målet var først og fremst å beskrive det «originale» språket i bygda. Man må derfor ta forbehold om at disse nedtegnelsene ikke nødvendigvis speiler den språklige virkeligheten som befant seg i bygda.

Det er tydelig at en slik metodisk tilnærming har slått rot i publikum også, da jeg ved flere tilfeller har opplevd en forventning fra ulike aktører om at jeg ville følge tradisjonelle innsamlingsmetoder, ved for eksempel å samle inn dialektord, sammenligne store grupper

av mennesker eller oppsøke eldre menn med utprega dialektbruk. Sosiolingvistisk metode har imidlertid utviklet seg mye de siste hundre åra, og den dikotomiske fremstillingen av forsknings-metodene kan på mange måter sies å være en forenklet idealisering, da både grensa mellom de to, og forskningsfeltet for øvrig, i dag er betraktelig mer dynamisk. Akselberg (1997, s. 28) skriver at det etter hvert har blitt vanlig å kombinere kvalitativ og kvantitativ metode i vitenskapelige undersøkelser, for å oppnå en dypere forståelse av fenomenene man forsker på.

4.2 Valg av metode

Det er problemformuleringen som i stor grad styrer metodevalget i en studie som dette. Målet med mitt prosjekt er å tegne opp et bilde av informantenes språkbruk og -holdninger, noe som har gjort det naturlig å gå for en hovedsakelig kvalitativ innsamlingsmetode. Hovedgrunnlaget for analysene er samlet inn ved hjelp av dybdeintervju, noe som er vanlig når man ønsker å oppnå en større innsikt og bredere forståelse av informantene. I utvelgelsen av informanter har jeg imidlertid tatt i bruk et spørreskjema, som på sin side er typisk for en kvantitativ metode. Dette gjorde jeg for å enkelt finne de informantene som passet best til kriteriene mine. Det å kombinere ulike forskningsmetoder på denne måten, ved å gjennomføre en kvantitativ undersøkelse før den kvalitative, kan ifølge faglitteraturen være fordelaktig for prosjektets helhet (Van Peer, Hakemulder, & Zyngier, 2012). Jeg har sett dette blitt gjort i flere masterprosjekter før meg, og har særlig latt meg inspirere av Fivelstad (2012), som poengterer hvor nyttig spørreundersøkelsene viste seg å være som et middel til videre refleksjon i dybdeintervjuene.

I analysen av datamaterialet har jeg valgt å kombinere en kvalitativ og kvantitativ metode, for å kunne gi et utfyllende svar på problemstillingen. Jeg har kartlagt utbredelsen av språklige variabler hos hver enkelt informant, og vil fremstille dem ved hjelp tabeller og prosentregning. Her vil jeg se på hvilke tradisjonelle trekk som er i bruk, og hvilke som byttes ut med modifiserte varianter. Denne statistikken er først og fremst et hjelpemiddel for å enklere kunne sammenligne de ulike informantenes språklige realiseringer, noe jeg vil jeg komme grundigere inn på i kapittel 5. I tillegg vil jeg foreta en kvalitativ analyse av de holdningene og meningene informantene kommer med i løpet av intervjuene. Målet er at den kvantitative metoden skal hjelpe meg med på få en oversikt over de språklige realiseringene, mens den kvalitative gir innsikt i selve innholdet i dybdeintervjuene, noe som gjør at jeg får belyst ulike sider ved materialet mitt.

4.3 Valg av informanter

Som tidligere nevnt, har man i klassisk dialektologi gjerne vært ute etter en «ekte og original» språkbruker, mens den moderne sosiolingvistikken har vendt blikket mer mot den autentiske og dynamiske språkbrukeren. Jeg har også tatt sikte på å kartlegge den faktiske språkbruken i Budalen, og har derfor etterstrebet et tilnærmet normalfordelt utsnitt av ungdommene. Kjønn, alder og fritidsinteresser var derfor naturlige punkter i spørreskjemaet¹⁰. Som vi har sett i kapittel 3.2, er det ikke uvanlig å ta for seg ungdommer når man skal se på språklig utvikling innenfor et bestemt område. Når det gjelder forskning på ungdommers språk, skal man imidlertid være bevisst på å ikke legge for mye vekt på deres språklige realiseringer når man forsøker å spå fremtidas språksituasjon. Hårstad og Opsahl (2013) poengterer at selv om ungdommene bruker en annen form enn de eldre talemålsdataene skulle tilsi, kan det i mange tilfeller være snakk om aldersavhengig variasjon, altså ungdomsformer som vil forsvinne når språkbrukerne vokser opp. Det å skulle bruke disse ungdomsformene som et uttrykk for språkets utvikling vil med andre

¹⁰ Se vedlegg 4 for utforming av spørreundersøkelsen.

ord kunne gi et feilaktig bilde av den språklige situasjonen. Likevel blir ungdommers språk ofte brukt som et grunnlag for sosiolingvistisk forskning, da deres språklige realiseringer kan være et uttrykk for styrkeforholdene mellom ulike språkformer, og dermed si noe om språkets utvikling (ibid.).

I utvelgelsen av ungdommer ønsket jeg å bruke så voksne informanter som mulig, da jeg tror det skjer mye med evnen til å drøfte og reflektere gjennom tenåra. Jeg valgte derfor å ikke invitere ungdomsskoleelever til å delta på spørreundersøkelsen, men fokuserte kun på elever ved den Gauldal videregående skole. Samtidig som jeg siktet på et så variert og representativt utvalg som mulig, ønsket jeg at informantene skulle oppfylle visse tradisjonelle sosiolingvistiske utvalgsriterier. Jeg ville helst ha informanter som hadde bodd i bygda store deler av livet, og gjerne på ulike steder, slik at jeg kunne utforske språklige variasjoner mellom ungdommer fra sentrum og fra utkanten av bygda. Det siste måtte jeg imidlertid legge fra meg, da det viste seg å være vanskelig å definere en motsetning mellom «sentrum» og «utkant» i ei så lita bygd som Budalen.

4.4 Feltarbeid

Selve feltarbeidet ble gjennomført i løpet av én uke i januar 2020. Det digitale spørreskjemaet ble formidlet til ti budalinger i alderen 16-18 år med god hjelp fra rektor ved Gauldal videregående skole. Her skulle jeg gjerne hatt flere deltakere, men det viste seg å være vanskelig å oppdrive flere budalinger i den aktuelle aldersgruppa, da Gauldal videregående kun hadde 12 elever med bostedsadresse Budalen. Med utgangspunkt i resultatene fra denne undersøkelsen foretok jeg et strategisk utvalg av informanter som passet til kriteriene mine. Jeg fant fort to gutter og to jenter som jeg ville intervju, og de ble alle kontaktet via e-post før jeg dro til Støren for å foreta intervjuene. Jeg hadde på forhånd vært i kontakt med rektor og noen av norsklærerne på skolen for å informere om studien. De var alle svært samarbeidsvillige med å videreformidle informasjon til elevene, samt låne meg rom på skolen som jeg fikk disponere fritt imens jeg var der. I tillegg fikk jeg bruke deler av skoletimene for å introdusere prosjektet for klassen, og til å gjennomføre intervjuene.

Selve intervjuene varte mellom 30 og 40 minutter, og samtlige informanter virket som de syntes det var stas å delta i prosjektet. På forhånd hadde alle fire, samt foreldrene til de som var under 18 år, signert en samtykkeerklæring¹¹ som inneholdt informasjon om studien og databehandlingen. Jeg presiserte at det var frivillig å delta, og forsikret dem om at ingen andre enn jeg ville ha tilgang til opptakene fra intervjuene.¹² Videre forklarte jeg formålet med intervjuet, og oppfordret til å snakke så fritt som mulig. Intervjuene var semistrukturerte, noe som vil si at jeg hadde en intervjuguide¹³ som utgangspunkt, men at jeg prøvde å la samtalen flyte mer eller mindre fritt. I tillegg hadde jeg tatt med en utskrift fra spørreundersøkelsen, slik at svarene derfra kunne fungere som supplement til intervjuguiden. Semistrukturerte intervjuer er vanlig å bruke når man ønsker nye innsikter innenfor et felt, og har den fordel at man kan følge opp temaer som føles viktige i øyeblikket (Van Peer, Hakemulder, & Zyngier, 2012). I tillegg var det et mål for meg å få informantene til å prate så mye som mulig, slik at jeg fikk et godt grunnlag for å dokumentere både meningsinnholdet i det de sa, og de språklige realiseringene deres.

¹¹ Se vedlegg 6 for samtykkeskjema.

¹² Prosjektet er godkjent av NSD (2020), referansekode: 666499.

¹³ Se vedlegg 5 for intervjuguide.

4.4.1 Utfordringer ved datainnsamlingen

Det å forske på mennesker er i seg selv ingen nøyaktig vitenskap, da forskningsobjektene alltid vil være påvirkelige av både indre og ytre faktorer. Et eksempel på en slik påvirkning er «observer's bias», som innebærer at informantenes språkbruk vil kunne påvirkes av det faktum at forskeren er der for å observere språket deres (Van Peer, Hakemulder, & Zyngier, 2012). Samtalen foregår altså ikke i en naturlig situasjon, noe som gjør det vanskelig å vite om informantene bruker sitt «naturlige» talemål. Mitt fokus var å fremprovosere et så uanstrengt språk som mulig, så for å eliminere denne mulige feilkilden vurderte jeg å ikke fortelle informantene hele sannheten om intervjuenes formål. Dette slo jeg imidlertid fra meg, da det følte feil å være uærlig overfor de som stilte opp til intervjuer på frivillig basis, og fordi jeg ikke tror det ville hatt betydelig innvirkning på språkbruken. Informantenes språkbruk kunne også tenkes å bli påvirket av dialekta mi, som på mange måter ligner en modifisert variant av talemålet i Budalen. Akkomodasjonsteorien (Giles, 1979) beskriver hvordan alle språkbrukere tilpasser seg til samtalepartnerne sine, enten ved å tilnærme seg den andre eller ved å opprettholde eller fremheve avstand. I og med at jeg hadde en relativt deltakende rolle i intervjuene, ville informantene mest sannsynlig bli påvirket av meg i større eller mindre grad. For å kunne utelukke denne feilkilden fra de senere analysene prøvde jeg å i størst mulig grad være konsekvent i bruken av min egen dialekt.

Min rolle som «språkforsker» kunne også tenkes å påvirke meningsinnholdet i svarene til informantene. Menneskelige egenskaper ved forskeren kan ha stor innvirkning på en informant, ved at for eksempel kroppsspråk kan avsløre hvilke svar man ønsker eller forventer, slik at informantene svarer på en måte som egentlig ikke stemmer med hans eller hennes egentlige meninger (Johannesen, 2003). Det faktum at ungdommene befant seg i en skolesituasjon da samtalene fant sted kan også ha fått dem til å etterstrebe «riktige» svar på spørsmålene mine. Slike påvirkningsfaktorer er det ikke mye man kan gjøre med, men det er viktig å ha tenkt over det på forhånd og være bevisst på at de eksisterer som en slags feilkilde i forskningen. For å motvirke dette, og fremprovosere sannferdige uttalelser og virkelighetsnær språkbruk, var jeg fokusert på å fremstille meg selv som en likesinnet de kunne prate fritt med, i tillegg til å gjøre intervjuene så uformelle som mulig.

En fordel med semistrukturerte intervjuer er at det kan gjøre det enklere å få informanten til å føle seg trygg og avslappet. Dette krever imidlertid gode verbale og sosiale kunnskaper fra forskerens side (Van Peer, Hakemulder, & Zyngier, 2012). Her hadde jeg antakelig stor fordel av at jeg har vokst opp i samme kommune som informantene, og dermed hadde mye å tørre prate med dem om. Jeg brukte god tid i starten av hvert intervju til å bli kjent med intervjuobjektene ved å spørre om vær og vind, og få dem til å fortelle om dagligdagse tema som skole og fritid. Alle de fire informantene var enkle å få i prat, og de viste seg å være svært reflekterte når det kom til språkbruk og språkendringer. Til tross for dette, ble det brukt mye tid i alle intervju på å snakke om andre ting enn det jeg spurte om, som for eksempel fritidssysler, gårdsbruk og russetid.

Også i analysearbeidet kan menneskelige egenskaper forårsake utfordringer, da forskerens egne synspunkter kan gjøre at man «leter» etter det man ønsker å finne svar på (Johannesen, 2003). Dette var særlig noe jeg ble bevisst på i arbeidet med å analysere informantens Maries språklige realiseringer. I forkant av intervjuet med denne informanten uttrykte en av lærerne hennes at det ville være unødvendig for meg å intervjuer henne, da hun tross alt ikke snakket «skikkelig budaling». Det kan ligge så mangt i et utsagn som dette, men det var i alle fall tydelig at denne læreren hadde gjort seg opp en mening om

Maries språkbruk. I ettertid har jeg lurt på om denne kommentaren kan ha vært med å påvirke måten jeg snakket med Marie på i forhold til de andre, men det er selvfølgelig vanskelig å vite. Jeg tror likevel ikke det har påvirket resultatene betydelig, da jeg tross alt har vært bevisst på slike påvirkningsfaktorer helt fra starten.

4.5 Transkripsjon

Intervjuene er transkribert i sin helhet. For å få så autentiske transkripsjoner som mulig har jeg hørt gjennom lydopptakene utallige ganger, med ulikt avspillingstempo og ved hjelp av forskjellige høyttalere. Etter inspirasjon fra Ulset (2002, s. 72) har jeg valgt å gå for en så leservennlig variant som mulig hva gjelder skriftfesting av talesekvenser fra datamaterialet. Her har jeg brukt Johan Storms Norvegia-alfabet (1884), for å markere aktuelle belegg til den kvantitative analysen. Haugen (1988) skriver om skriftfesting av talemål og mener at det er viktig å ta leseren med i betraktning når man skal fremstille norske dialekter. Grunnen til at jeg ikke har valgt for eksempel IPA, som er mer brukt i moderne språkforskning, er fordi jeg mener Norvegia er mer forståelig for lesere uten lingvistisk bakgrunn. Tegnene som brukes i Norvegia, er stort sett enkle å kjenne igjen, og forstyrrer ikke leseren unødig.

Tabell 1: Oversikt over transkripsjonstegnene som blir brukt i denne oppgaven

Konsonanter	Norvegia	Eksempel på fremstilling
Palatal nasal	ŋ	Læreraŋ - (lærerne)
Palatal lateral	ʃ	Baʃʃ - (ball)
Stemt palatal plosiv	ɖ	Haɖɖ - (hadde)
Ustemt palatal plosiv	ʈ	Iʈʈ - (ikke)
Ustemt palatal frikativ	ç	Tænç - (tenke)
Retrofleks flapp	ɭ	Budaɭing - (budaling)

4.6 Fremstilling av datamaterialet

Som tidligere nevnt vil det bli brukt to metoder i den språklige analysen. Først kommer en kvalitativ analyse med bakgrunn i de holdningene og meningene informantene uttrykker i intervjuet. Her vil jeg forsøke å gi et kort overblikk over mitt inntrykk av de enkelte informantenes livsverden, samt deres tanker om egen språkbruk. Dette vil jeg senere bruke til å anta hvilke utviklingstendenser som foregår i bygda. Videre vil jeg gjennomføre en analyse av informantenes språklige realiseringer, som jeg baserer på en kvantifisering av fire utvalgte språklige variabler.

Der hvor jeg har gjort en grundigere opptelling av språklige variabler har jeg av ressursmessige hensyn kun sett på 15 minutter av hvert enkelt intervju, mens intervjuene som helhet ble brukt til mer strategiske analyser. Disse tallfestingene av språket vil bli brukt som et hjelpemiddel til å tegne opp et bilde av de språklige tendensene jeg ser, samtidig som det vil åpne for muligheten til å si noe om variasjonen mellom informantene. Dette er en mye brukt metode i sosiolingvistikken, og knyttes gjerne til Labov (1966), som var en av de første til å kvantifisere språklige variabler. Da dette er en omfattende fremgangsmåte både i tid og omfang, har jeg sett meg nødt til å gjøre et utvalg hva gjelder språktrekk som skal behandles. Labov (1966) opererte med bestemte krav for seleksjonen av slike variabler, men jeg har valgt å ikke følge dette rammeverket, da jeg ønsker å legge meg på en mye mer kvalitativ linje enn det tradisjonell labovsk sosiolingvistikk gjør.

Siden jeg har god kjennskap til dialekta fra før, hadde jeg gjort meg opp noen tanker om hvilke variabler som kunne være aktuelle før jeg gikk i gang med intervjuene. Jeg valgte likevel å vente med denne utvelgelsen til etter intervjuene var gjennomført. Det som har spilt mest inn i denne utvelgelsen er hva som har skilt seg ut i transkripsjonene. I fremstillingen av variablene vil jeg regne ut hvor mange forekomster hver enkelt informant har av henholdsvis tradisjonell og modifisert variant av de språklige variablene. Dette vil bli brukt som et supplement til mine kommentarer og beskrivelser av de ulike språktrekkene. Når jeg skiller mellom tradisjonelle og modifiserte varianter, gjør jeg det med utgangspunkt i det som ble introdusert i kapittel 2.2 om målet i Budalen, i tillegg til min egen språkfølelse hva gjelder trønderske dialekter. Innenfor noen variabler vil det kunne finnes flere modifiserte varianter, da dette motsetningsforholdet ikke er et tydelig opptegnet system.

I tillegg til de fire kvantifiserte variablene vil jeg også kommentere fire andre språktrekk hos hver informant. Dette er trekk som av ulike grunner ikke lar seg kvantifisere like lett, men som likevel er interessante variabler i mine øyne. Jeg vil også se på andre relevante trekk som skiller seg ut hos den enkelte informant, dersom jeg ser at dette kan bidra til å tegne opp et tydeligere bilde av hva som karakteriserer enkeltindividets språklige uttrykk.

4.6.1 Oversikt over de språklige variablene

Variablene er satt opp i variabelgrupper, for å kunne fremheve nyanser og variasjoner innenfor de ulike variablene. Jeg har valgt å ekskludere nektingsadverbet *it̥t̥* fra opptellinga av palataler, da det er såpass høyfrekvent at jeg er redd det vil slå inn altfor mye på prosentsetsen for *t̥* som helhet. I apokopering av overvektsinfinitiver har jeg skilt mellom sterke og svake verb, fordi det tradisjonelt sett er her man har sett en forskjell i endingene. Når det gjelder vokalsenkingen $e > \text{æ}$, har jeg fokusert på de tilfellene hvor målet i Budalen tradisjonelt sett skiller seg fra det trondheimsnære målet. I likhet med store deler av de andre trønderske språkområdene har Budalen tradisjonelt sett hatt senking i ord som *hær* (her) og *tænk* (tenke), men senkingen har også funnet sted i ord hvor man ikke ser det i trondheimsområdet, som for eksempel *spør* > *spær* og *golv* > *gælv*. Av ressursmessige hensyn har jeg valgt å kun telle opp de variantene som er særmerkte for Budalsområdet i denne variabelen, og utelatt de tilfellene jeg anser som «vanlig trøndersk».

Tabell 2: Oversikt over variabler som kvantifiseres i detalj

Variabel	Eksempel på tradisjonell variant	Eksempel på modifisert variant
Palatal t	E $t̥t̥$	Ett
Palatal n	Ma $n̥ŋ$	Mann
Palatal d	Ha $d̥d̥$	Hadd
Palatal l	Æ $l̥l̥$ /e $l̥l̥$	Æller/eller
Nektingsadverb	I $t̥t̥$	Ikke
Overvektsinfinitiver: Apokopering av sterke E-ending i svake	Frys Tjene	Fryse Tjen
Vokalendring: I > E Y, O > Ø Ø, O > Æ E > Æ	Teng Øm Fætk Æ $l̥l̥$ /æller	Ting Om Følk/folk E $l̥l̥$ /eller

Variabler som ikke kvantifiseres i detalj:

1. Dativ
2. Pronomen
3. Retrofleks flap

5. Analyse av språklige realiseringer

I dette kapittelet vil jeg legge frem den språklige empirien jeg har samlet inn, og se på hvilke holdninger informantene uttrykker til språk og hjemsted. Først vil jeg introdusere de ulike informantene, og se på hva de uttrykte i dybdeintervjuene om blant annet fritid, fremtid, identitet og talemål. Omtalen av hver informant er ment å gi et nyansert bilde av enkeltindividene, men av etiske hensyn har jeg valgt å anonymisere dem så godt det lar seg gjøre. Her vil jeg også gå inn på den enkelte informants språklige realiseringer, ved å se på tradisjonelle og modifiserte varianter innenfor de ovenfornevnte språklige variablene. Videre følger en samlet vurdering av informantenes språkbruk, hvor jeg vil oppsummere og sammenligne resultatene fra analysen, for å si noe om inter- og intraindividuell variasjon. Ut ifra mitt begrensede materiale er det vanskelig å skulle si noe generelt, men jeg vil likevel forsøke å anta noen tendenser, ved å se på de språklige realiseringene sammenlignet med det vi tidligere har sett dokumentert i Trøndelag. Avslutningsvis vil jeg reflektere over hvor en eventuell påvirkning kan se ut til å komme fra. Dette vil jeg ta med meg inn i diskusjonen, hvor jeg vil se på om det jeg har funnet kan forklares i lys av sosiale dimensjoner som gruppetilhørighet, nettverk og identitet.

5.1 Informantportretter

5.1.1 Arne

Arne er 16 år, har bodd i Budalen hele livet, og er en aktiv gutt som liker å ta i et tak. Han har en deltidsjobb på Støren hvor han arbeider et par ettermiddager i uka, i tillegg til at han ofte hjelper til med gårdsdrifta hjemme. Til tross for at han er oppvokst på gård, har han ikke tenkt å bli gårdbruker selv. Planen er å flytte til Trondheim for å studere etter videregående, for så å flytte tilbake til hjembygda når han er ferdig med skolegangen. Han trives godt i Budalen, og kan ikke se for seg å bo noe annet sted, men mener det er viktig å «*bort å finnj på nå fysst*». En av grunnene til at han trives så godt i Budalen er samholdet og dugnadsånden, og han trekker særlig frem ungdomslaget som en viktig trivselsfaktor. Der har han vært aktiv helt siden 14-årsalderen, og har flere ganger vært med i revyproduksjonen.

På spørsmål om hvilke assosiasjoner han tror folk har til budalinger, svarer han lattermildt: «At me ha bođđ i skova og itt sjett så my fælk da». Han forklarer videre at han tror budalingene har rykte på seg for å være litt egne og folkesky, men at han selv synes det er mest gøy med sånne stereotypier. Ifølge Arne selv er det svært sjeldent at han modifiserer språket sitt. Hvis noen skulle synes at han er vanskelig å forstå, er det ekstra gøy å «ta det skjekkele brett, så døm søkk samem litt». Når det gjelder de andre ungdommene i bygda mener han at det er mange som legger av seg de mest utpregede dialektordene, og at det særlig er jentene som «byņņe å si `vi` og sånn». Dette er Arnes måte å si at de tar til seg Trondheims-nære språktrekk, og han mener bestemt at det har å gjøre med en frykt for å skille seg ut. Selv har ikke Arne noe problem med akkurat det, og er svært stolt av dialekta si. Til tross for at han tilbringer mye av hverdagen sin utenfor hjembygda synes han ikke det er vanskelig å holde på språket, og mener det kan ha noe å gjøre med at han ofte er i samtale med eldre budalinger.

Tabell 3: Variabelskjema for Arne sine språktrekk

Variabel	Tradisjonell variant	Modifisert variant	Modifisering målt i prosent ¹⁴
Palatal t	21	0	0 %
Palatal n	61	0	0 %
Palatal d	4	0	0 %
Palatal l	25	0	0 %
Nektingsadverb	45	0	0 %
Overveksinfinitever:			
Apokopering av sterke	4	0	0 %
E-ending i svake	4	3	43 %
Vokalendring:			
I > E	59	2	3,3 %
Y, O > Ø	57	24	29,6 %
Ø, O > Æ	21	0	0 %
E > Æ	48	7	12,7 %

Palatalisering av dentaler

Palataliseringa står bemerkelsesverdig sterkt i språket til Arne, både når det gjelder dentalene *t*, *n*, *d* og *l*. Jeg finner ingen modifiserte varianter av disse lydene. Da jeg syntes denne modifiseringsprosenten nesten ble for konsekvent til å være sant, tok jeg meg tid til å dobbeltsjekke palataliseringa i de resterende 13 minuttene av intervjuet, men heller ikke der dukket det opp modifiseringer. Arne palataliserer både trykksterke hovedstavelser og trykklette endelser, som i *hanŋ* (han), *hadŋ* (hadde), *besæŋ* (veldig) og *broriŋ* (broren). I kapittel 2.2 ble det nevnt at den trønderske palataliseringa ofte er mest frekvent i dentalene *n* og *l*, noe som bekreftes i språkbruken til Arne.

Her vil jeg i tillegg trekke inn palatalisering av den velare plosiven *k*. Som nevnt i kapittel 2.2, har det tidligere vært registrert tilfeller av palatal *k* i inn- og utlyd i Sør-Trøndelag. Hos Arne dukker denne lyden opp ved sju tilfeller, alle i ordene *røk* (å røyke), *førkun* (jentene) og *sløkkå* (slokte). Når det gjelder nektingsadverbet har Arne ingen forekomster av den modifiserte varianten *ikke*.

Apokoperte infinitivsformer

Arne følger det tradisjonelle trønderske mønsteret for apokopering av sterke overveksinfinitever, som for eksempel i *å frys*. Han følger også det tradisjonelle mønsteret med apokopering av de svake verba *å kall* (å kalle), *å kjør* og *å prøv*. Trykklett e-ending beholder han i fire av sju overveksinfinitever (*å brøyte*, *å bygge*, *å tjene*, *å årne*). For eksempel sier han: «Det æ my å årne tull ut tå» og «det æ nå billig å bygge». Verb med jamvekt har Arne ingen forekomster av gjennom intervjuet, og han bruker den apokoperte formen *vær* seks ganger. De eneste formene for jamvekt hos Arne er i ordene *ølløv* (elleve) og *vukku* (uke).

Vokalendring

Innenfor denne variabelgruppa har Arne stor variasjon mellom variablene. Som vi kan se, dukker det kun opp to tilfeller av modifiserte varianter i ord som tradisjonelt sett ville hatt *i > e*. Disse to ordene er *ting* og *billig*. Ellers bruker Arne konsekvent varianter som

¹⁴ Alle prosenter er omregnet til nærmeste hele tall.

mett (mitt), *leksøm* (liksom) og *fesk* (fisk). Denne vokalendringen kommer særlig til uttrykk i suffikset *-le* (-lig), som for eksempel i *unndele* (underlig), *tydele* (tydelig) og *egentle* (egentlig). Også ved senkingen $\emptyset, o > \text{æ}$ har Arne en lav modifieringsrate, og ser ut til å være konsekvent i bruken av varianter som *fælk* (folk) og *gjær* (gjør).

Flest modifieringer har Arne i variablene $y, o > \emptyset$ og $e > \text{æ}$. I den første variabelen kommer modifieringene kun til uttrykk i de tre ordene *for* (før), *som* (søm) og *om* (øm), hvor han veksler jevnt mellom tradisjonell og modifisert variant. I ord som *brøst* (bryst) og *ønger* (yngre) er han imidlertid mer stabil. I den siste variabelen skiller Arnes språkbruk seg fra vokalsenkingen i store deler av trøndelagsregionen, ved å bruke ord som *dæ*, *mæ*, *æj* og *foræjdra* der man i trondheimsområdet ville sagt *det*, *med*, *eller* og *foreldran*. Her kan det også være verdt å legge merke til at Arne bruker flere former hvor vokalen ikke er senka fra norrøn form, som for eksempel *sløkka* (slokke, norrønt: *sløkkva*), *tysst* (tørst, norrønt: *þyrstr*) og *fysst* (først, norrønt: *fyrstr*). Dette er tradisjonelle former i Budalen, men ikke i for eksempel Trondheim. I tillegg har Arne tydelig monoftongering i språket sitt, og bruker former som *røk* (røyk) og *sø* (sau).

Andre språktrekk verdt å merke seg

Arne har mange tradisjonsformer i språket sitt, og ett av dem er dativ. Til sammen gjennom hele intervjuet finner jeg ni forekomster av dativsbøyde ord, der de fleste kommer sammen med en preposisjon: *på nabbogåla* (på nabogården), *fræmfor åmna* (foran ovnen), *i skova* (i skogen), *ut tå dø'ørn* (ut av døra), *bi slutt på di* (bli slutt på det). I tillegg sier han «*tru ijt di*», som kan se ut til å ha beholdt dativ på grunn av verbet. De personlige pronomina er av tradisjonell art gjennom hele intervjuet (*e*, *me*, *æss*, *døm*), og tjukk *l* brukes både der hvor den har opphav i *l* og *rð* (gård > *gåt*, ord > *ot*). Denne lyden dukker også opp i sandhi-posisjon, altså tilfeller som for eksempel *dæla* (der da) og *kelæm* (kerr dem), hvor *r* og *d* kommer etter hverandre i to ulike ord.

Et annet trekk som skiller seg ut i Arnes språkbruk er kombinasjonen av lydene *s* og *l*, hvor *s*-en blir alveolar og *l*-en apikal, altså tynne. Dette forekommer i ord som *slutt*, *sløkka* og *slo*, der hvor lydene kommer rett etter hverandre. Jeg kan ikke se at dette trekket nevnes eksplisitt i noen av kildene mine, men hos Enmo og Christiansen (1957) dukker det opp flere *sl*-ord med en slik fonologisk fremstilling, noe som kan tyde på at det er snakk om et tradisjonelt trekk i Budalen. Utenom disse språklige variablene bruker Arne flere arkaiske uttrykk, som for eksempel *tværiņ* (vanskelig), *sømme* (noen), *sjøla* (mor), *sjølingen* (pappa) og *førkun* (jentene). Spørreordene er av den tradisjonelle arten (*kerr* og *kvanņ*), og *g* endres i både inn- og utlyd (dagen > *daven*, helg > *hælj*).

5.1.2 Grete

Grete er også medlem i BUL, men pleier ikke å være med å lage revy. Hun har imidlertid et sterkt bånd til ungdomslaget, og sier at mye av det sosiale livet i Budalen er knyttet til dem. Grete er 18 år, og liker å holde seg i aktivitet. Hun har en deltidsjobb på Støren ved siden av skolegangen, deltar fast på «dametrim» i flerbrukshuset én gang i uka, og har en stor interesse for langrenn og friluftsliv. Når hun skal si noe om det hun liker best med å bo i Budalen trenger hun ikke lang betenkningstid for å komme frem til at det definitivt er nærheten til skiløyper, fjell og utmark som gjør bygda unik. I tillegg mener hun at folket i Budalen er særdeles trivelige. Samholdet i Budalen er noe som skiller bygda fra de andre bygdene i kommunen, og da særlig Støren, hvor hun har inntrykk av at dugnadsånden er nærmest fraværende. Når hun blir voksen er hun bestemt på å bosette seg i Budalen, og understreker at hun *ikke* skal bo i en av nabobygdene. Hun beskriver seg selv som veldig

hjemmekjær, og tror ikke hun kunne reist på for eksempel utveksling. Etter videregående tror hun likevel at hun kommer til å flytte til byen for å studere.

Når vi kommer inn på dialekt og språkutvikling uttrykker Grete helt tydelig at hun synes det er teit når folk legger om språket sitt: «E vet tå nånn da, som leksøm når e gjekk på ungdomsskule mæ dæm så sa dæm e og når dæm bynne på videregående så si dæm æ. Det ty e æ litt sånn klent, for alle runjt vet jo at du egentle itt snakke sånn». Samtidig må hun innrømme at hun nok har lagt om noen små ord etter hun begynte på ungdomsskolen på Støren og fikk flere venner fra nabobygdene. Hun synes selv dialekta er fin, men tror nok at «folk i byen og på Melhus ty me æ litt bonet».

Tabell 4: Variabelskjema for Grete sine språktrekk

Variabel	Tradisjonell variant	Modifisert variant	Modifisering målt i prosent
Palatal t	0	11	100 %
Palatal n	52	0	0 %
Palatal d	10	0	0 %
Palatal l	24	18	42,9 %
Nektingsadverb	62	0	0 %
Overvektsinfinitiver:			
Apokopering av sterke	5	0	0 %
E-ending i svake	0	3	100 %
Vokalendring:			
I > E	149	8	5,0 %
Y, O > Ø	99	41	29,3 %
Ø, O > Æ	8	7	46,6 %
E > Æ	51	88	63,3 %

Palatalisering av dentaler

De eneste tilfellene av palatalisert *t* hos Grete finnes i nektingsadverbet *itt*. Her er hun imidlertid helt konsekvent i bruken av den tradisjonelle formen. Ellers modifierer hun alle *t*-ene sine, og har ikke palatal uttale i ord som *ett*, *grett* og *trætti*. Med *n* og *d* er hun derimot gjennomført med tradisjonell uttale, som i for eksempel *hadg* (hadde), *ærbedg* (arbeidet), *iŋgom* og *vænnan*. *L* modifierer hun i 42,9 % av forekomstene, blant annet i *vill* og *skull*, men aller mest i ordet *eller*. Her har hun ti tilfeller av *eller* og tolv av den tradisjonelle varianten *æll*.

Apokoperte infinitivformer

Grete apokopere alle verb i infinitiv, også de svake overvektsinfinitivene *studer*, *tænk* og *snakk*. Hun har noen få innslag av jamvekt, men det må sies å være svært ustabil. Her finner jeg tre tilfeller av infinitiven *vårrå*, men dog like mange av *vær*. I andre ordklasser bruker Grete de klassiske jamvektsorda som *vukku*, *dåvvå* og *såmmå*, men har samtidig mange forekomster av de modifiserte formene *uke*, *daga* og *samme*.

Vokalendring

Grete har stort sett den tradisjonelle vokalsenkingen til både *e* og *ø*. De ordene som trekker opp modifieringsprosenten her er *eller*, *ting*, *liksom* og *sikkert*, hvor hun veksler jevnt mellom de modifiserte og de tradisjonelle formene (*æll*, *teng*, *leksøm* og *sekkert*). Man må likevel kunne si at Grete er stabil i senkingen av disse vokalene. De mest frekvente ordene

her er: *løst* (lyst) og *øm* (om), i tillegg til 46 ord med suffikset *-le* (lig), som *skekkele* (skikkelig) og *trivele* (trivelig). Når det gjelder vokaler som tradisjonelt senkes til *æ* har Grete langt høyere grad av modifisering. Av *ø, o > æ* bruker Grete kun *fælk* (folk) og *gjær* (gjøre). Ved *e > æ* har hun så mye som 139 forekomster av ord hvor jeg mener man tradisjonelt sett har denne vokalsenkingen i Budalen. Grete modifiserer imidlertid 63,3 % av dem, som blant annet *det* (dæ) og *med* (mæ). I tillegg bruker Grete former som *klent* (kleint) og *skiløypa* om hverandre, og har altså ikke en tydelig monoftongering.

Andre språktrekk verdt å merke seg

Grete benytter dativ to ganger gjennom hele intervjuet: *i sætern* (på setra) og *frå Storrøn* (fra gården Storrø). Ut over disse eksemplene finnes det ikke spor av dativ i språket hennes. I 1. personspronomen flertall bruker Grete både den tradisjonelle formen *me* og den modifiserte *åss* i subjekt, men hun bruker bare *åss* i objektsformen. Hun veksler også mellom *døm* og *dæm*, og har altså stor intraindividuell variasjon i pronomena. Når det gjelder retrofleks flap, er dette et språktrekk som er vanskelig å plukke opp hos Grete, da lyden er langt fra så tydelig som hos de andre informantene. Dette trenger ikke nødvendigvis å handle om en modifisering, men kan være påvirket av stemmebruk, taletempo eller andre faktorer. Hun har to tilfeller hvor det dukker opp tjukk *l* av *rð*, begge gangene i ordet *gåf* (gård). Ellers får hun *r* i disse ordene, og bruker blant annet varianten *ør* seks ganger gjennom intervjuet.

Ved bruken av *g* i inn- og utlyd, kan det virke som Grete selv er veldig bevisst på at hun modifiserer. Hun er konsistent i ordene *lødav* (lørdag), *syndav* (søndag) og *tirsåvvå* (tirsdager), men samtidig varierer hun mye mellom *ungdomslage* og *ungdomslave*. Dette til tross for at jeg som intervjuer bruker *ungdomslave* konsekvent. Ved ett tilfelle retter hun på sin egen uttale av ordet *dugnad* ved å si «for eksempel på *dug... æll dona da*». Grete har ellers få ord og former som peker seg ut, hverken i tradisjonell eller modifisert retning.

5.1.3 Erling

Erling går i likhet med de andre ungdommene på Gauldal videregående. Han har en deltidsjobb i Budalen, og tilbringer det meste av fritida si i hjembygda. Tidligere har han spilt mye fotball utenfor bygda, men har nå planer om å fylle tida med BUL, som han for øvrig ikke har vært medlem i før nå. Han uttrykker at han gleder seg til å lage revy og delta på andre sosiale aktiviteter i ungdomslaget. På spørsmål om hva han liker best med bygda si svarer han at friluftslivet er mye verdt for mange budalinger, også ham. Han trives godt i skog og mark, og mener det er gode muligheter for både jakt og fysisk aktivitet i bygda. Her trekker han frem tilgangen på skytebane og skiløyper som en stor fordel med Budalen. I tillegg mener Erling at noe av det som er spesielt med Budalen er at «det æ et samhåll imællja alle budalinga», noe som er en viktig grunn til at han også ønsker å bosette seg her etter å ha tatt høyere utdanning i byen. Her trekker han frem klassiske påstander som at alle kjenner alle, og at alle hjelper hverandre dersom det skulle trengs. Det lave antallet innflyttere i bygda, og geografisk avstand fra nabobygdene, mener Erling er viktige faktorer til å opprettholde dette nære båndet mellom alle budalinger.

Erling har ikke bodd i Budalen hele livet, men kom flyttende dit fra en annen trønderkommune i 8-årsalderen. Da hadde han ifølge ham selv «skikkefe trånjæms-dialækt». Som barn la han fort fra seg de typiske trondheimsformene i språket sitt, og sier selv at han i dag er veldig stolt over å snakke budaling. Han er ikke redd for å skille seg ut språklig sett, men erkjenner at han ofte kan ta seg selv i å tilpasse språket sitt til den han prater med. Dette eksemplifiserer han med at han gjerne legger bort de mest arkaiske språktrekkene når han snakker med ikke-trøndere, eller folk av utenlandsk opprinnelse.

Ellers virker Erling å være en svært reflektert gutt, som ikke på noen måte ser ned på de som konvergerer, men anser språkendring som en naturlig prosess, og mener at det handler om å tilpasse seg til de rundt seg. Han nevner imidlertid også at han skulle ønske at flere holdt på de typiske budalstrekene, og mener at «det gjær me mæ te en budaling enḡ vess e ikke ha hæjlt på dialækta på en måte».

Tabell 5: Variabelskjema for Erling sine språktrekk

Variabel	Tradisjonell variant	Modifisert variant	Modifisering målt i prosent
Palatal t	2	2	50 %
Palatal n	52	0	0 %
Palatal d	5	0	0 %
Palatal l	32	0	0 %
Nektingsadverb	30	7	23,3 %
Overvektsinfinitiver:			
Apokopering av sterke	3	0	0 %
E-ending i svake	4	4	55,5 %
Vokalendring:			
I > E	66	1	1,5 %
Y, O > Ø	67	8	10,6 %
Ø, O > Æ	22	0	0 %
E > Æ	90	88	49,4 %

Palatalisering av dentaler

Hos Erling er det et tydelig fravær av modifiserte former når det gjelder palatalisering av dentaler, både i trykksterk og trykklett posisjon. Gjennom intervjuet bruker han varianten *ett* to ganger, men det er den eneste modifikasjonen av palatal t. Han har en modifiseringsprosent på 23,3 % i nektingsadverbet *ikke*, men her er alle tilfellene i emfatisk posisjon, altså der hvor han ønsker å fremheve nektingsadverbet, som for eksempel: «E ty det æ frøktle grettj å ikke vær søm alle andre». Ellers er han stabil i palataliseringa, som for eksempel i ordene *grettj* (greit), *æffe* (etter), *unna* (unda), *farin* (far), *imæjla* (imellom) og *værtfall* (vertfall). I tillegg har også Erling palatal k i de fem tilfellene som dukker opp av ordet *tenke* (tenker).

Apokoperte infinitivsformer

Erling apokopere alle sterke overvektsinfinitiver, i tillegg til noen svake (*skje*, *hør*, *prøv* og *tænk*). Samtidig har han fire forekomster av svare overvektsverb hvor han beholder e-enderinger: *overbevise*, *passe*, *snakke* og *studere*. Han har imidlertid ingen jamvektsformer i verb, og bruker den apokoperte formen av både *vær* og *kom*. Her kan det nevnes at det dukker opp jamvekt i de to ordene *fyrry* (før) og *såmmå* (samme), men det er ikke en tydelig del av Erlings språklige uttrykk.

Vokalendring

Erling har mye tradisjonell vokalendring i talemålet sitt. Av *i > e* har han kun ett tilfelle av modifisert variant: *ting*. Videre i intervjuet har han tre tilfeller av *teng*, noe som kan tyde på at den modifiserte varianten er unntaket. Ellers har han de tradisjonelle variantene av *leksøm* (liksom) og suffikset *-le* (-lig). Her finner vi ord som for eksempel *skikkele*, *egentle* og *vanskele*. Der hvor *y* og *o* tradisjonelt sett går over til *ø*, har Erling 10,6 % modifisering.

All modifiseringa her kommer i form av *om*, *dæm* og *som*, men han har likevel en betraktelig høyere andel av de tradisjonelle formene *øm*, *døm* og *søm*. Ellers ser jeg også denne vokalendringen i ord som *førr* (for), *leksøm* (liksom) og *førskjellig* (forskjellig).

I de ordene hvor det kan forventes vokalsenking fra *ø* og *o* til *æ*, har Eling ingen modifiserte former. Eksempler på ord han bruker er *fælk* (folk), *hæll* (heller) og *gjær* (gjør). Samtidig viser opptellinga en høy modifiseringsgrad i ord som tradisjonelt sett får *e* > *æ*. Her bruker Erling konsekvent varianten *det* fremfor *dæ*, noe som trekker opp statistikken betraktelig. Samtidig bruker han kun de tradisjonelle variantene av *æll* (eller), *hælst* (helst) og *mær* (mer).

Andre språktrekk verdt å merke seg

Erling bruker mye dativ gjennom intervjuet, blant annet i «*e tru iŕt di*», «*i fjela*» og «*i Budala*». Til tross for at dativ-bruken er en merkbar del av Erlings språklige uttrykk, er den relativt ustabil, og jeg merker meg flere tilfeller hvor dativ kunne vært brukt, men ikke blir det. Et eksempel på det kan vi se i denne talesekvensen, hvor stedsnavnet Budal har nominativ i det frøste tilfellet, men dativ i det siste:

Erling: *E ærbe på [...] i Budaln.*

Intervjuer: *Åja, så du ærbe i Budaln?*

Erling: *Ærbe i Budala ja.*

De personlige pronomena *e*, *me* og *æss* er av tradisjonell art gjennom hele intervjuet, og kan ses i utsagn som «*Me æ budalinga – me hæll æss i Budala*». Erling har tydelig retrofleks flap, både av *l* og *rð*. Han har altså tjukk *l* i ord som *gåt* og *ot*, samt i sandhi-posisjoner som *gjæle* (gjær det) og *dæla* (der da). Erling har ingen tydelige tilfeller av at *g* faller bort, men har ellers mange tradisjonelle ord og uttrykk i språket sitt. Her registrerer jeg blant annet *sjøla* (mamma), *bæss-sjølingen* (bestefar), *kvanŕ* (hvem) og *imælla* (mellom).

5.1.4 Marie

Marie har bodd på en gård i Budalen siden hun var et par år gammel. Hun jobber og går på skole på Støren, og har kjæreste som bor i Trondheim. Hun er medlem i BUL, og har vært aktiv i oppsettingen av revy i flere år. Etter endt skolegang har hun planer om å flytte til byen for å studere, men er bestemt på å flytte hjem til Budalen igjen en gang. På spørsmål om hvorfor hun ønsker å bosette seg i Budalen svarer hun at hun ser stor verdi i å bo i ei lita bygd der «alle kjenner alle», og hvor man har naturen rett utenfor døra si. Hun er glad i å gå på ski, men driver ikke med noe organisert idrett. Ellers tilbringer hun mye av fritida si i byen sammen med kjæresten og hans venner, eller sammen med de andre ungdommene i BUL.

Når vi kommer inn på språk og språkendringer sier Marie at hun er veldig stolt av å være budaling, men at hun tror hun har lagt om dialekta si en del de siste åra. Hun tror selv hun blir påvirket av de hun omgås i hverdagen, og mener det har hatt mye å si for språkbruken hennes at hun har gått ungdomsskole og videregående på Støren. I tillegg trekker hun selv frem at hun har lagt fra seg de mest særprega budalstrekkene etter hun fikk seg kjæreste som ikke kommer fra samme kommune: «*vess e æ me haŕ [kjæresten] næstn kvar hælj da, så æ det plutsele hælg istan før hælj*». Det virker som Marie har reflektert en del rundt dette med språk, da hun understreker at hun ikke legger om dialekta for å bli bedre forstått, men at hun tror språkendring handler om å tilpasse seg til dem man snakker med, gjerne uten at man selv merker det. Her trekke hun frem BUL som en arena hvor det oppfordres, om ikke eksplisitt så i alle fall implisitt, til å snakke «bredt». Ifølge Marie er det særlig de eldre medlemmene som snakker bredest, og da først og fremst i form av

arkaiske ord og uttrykk. Selv har hun byttet ut *huve* med *lue*, og *mjælk* med *melk*, mens de eldre medlemmene i BUL snakker «sånn som bæstemor», og ofte bruker ord som Marie ikke forstår. Det kan virke som det er en slags prestisje rundt det å bruke så spesielle ord som mulig, og Marie mener at også hun tar i bruk tradisjonelle språkformer når hun tilbringer mye tid med ungdomslaget.

Tabell 6: Variabelskjema for Marie sine språktrekk

Variabel	Tradisjonell variant	Modifisert variant	Modifisering mål i prosent
Palatal t	5	5	50 %
Palatal n	48	0	0 %
Palatal d	6	0	0 %
Palatal l	42	7	14,2 %
Nektingsadverb	45	1	2,2 %
Overvektsinfinitiver:			
Apokopering av sterke	5	0	0 %
E-ending i svake	5	5	50 %
Vokalendring:			
I > E	44	4	8,3 %
Y, O > Ø	51	36	41,4 %
Ø, O > Æ	4	8	66,7 %
E > Æ	26	54	67,5 %

Palatalisering av dentaler

Palatalisering er et tydelig trekk i Maries språkbruk, og det er kun ved *t* og *l* at jeg finner modifiserte former. Ordet *breiþ* utgjør alle de fem tilfellene av palatal *t*, mens hun modifiserer i *trætti*, *ætterpå* og *ett*. Her er hun imidlertid helt stabil i bruken av det tradisjonelle nektingsadverbet. Hun har ett tilfelle av *ikke*, men det er i tydelig emfatisk posisjon: «Ho har *ikke* bođ der». Ved palataliseringa av *l* har hun en modifiseringsprosent på 14,2 %, som først og fremst kommer av den modifiserte varianten *eller*. Her har hun like mange av den modifiserte varianten som av den tradisjonelle *ell*. Ellers har hun ikke palatal *l* i *skull*, men palataliserer tydelig i *alle*, *ajdra* (aldre), *tulla*, *vertfall* og *otball*. Varianter med palatal *k* finner jeg ingen belegg for hos Marie, selv om ordene *tænk* og *røyk* begge dukker opp i intervjuet.

Apokoperte infinitivsformer

Marie apokopere alle sterke overvektsinfinitiver etter det trønderske mønsteret. De svake overvektsinfinitivene er hun mer ustabil i, men trykklett -e dukker opp i så mye som fem verb gjennom intervjuet: *bynne* (å begynne), *kjinne* (å kjenne), *snakke*, *ærte* og *ærbe* (å arbeide). De fem verbene hun ikke beholder endingen i er *søk*, *tepass* (å tilpasse), *tænk*, *kjør* og *vis*. Ellers ser hun ut til å apokopere mange av de tradisjonelle jamvektsorda, som for eksempel *vær* og *kom*, i tillegg til substantivene *daga* og *uke*. Her er hun helt konsekvent, og det dukker ikke opp ett eneste tilfelle av jamvekt.

Vokalendring

Av ordene med tradisjonelle senking fra *i* til *e* modifiserer Marie kun de tre ordene *usikker*, *cirka* og *forskjellig*. Ellers ser hun ut til å være konsekvent i senkingen av *i* til *e*, og bruker blant annet former som *sikkele* (skikkelig), *egentle* (egentlig) og *te* (til). I de andre

vokalendringsvariablene har hun imidlertid høy modifieringsrate. Ved $y > \emptyset$ og $o > \emptyset$ er det stort sett de samme ordene som går igjen i både tradisjonell og modificert variant, med en liten overvekt på antallet tradisjonelle varianter. Eksempler på slike ord-par er *døm/dæm*, *søm/som*, og *førr/for*. I Maries intervju var det vanskelig å finne ord som tradisjonelt ville fått senking fra \emptyset/o til æ , noe som gjør det vanskelig å påstå noe om modifieringa hennes her. Det kan likevel nevnes at hun også her veksler jevnt mellom modificert og tradisjonell form av *fælk* (mod: *følk/folk*). Ved $e > \text{æ}$ har Marie en modifiering på 67,5 %. Det innebærer at Marie ikke har gjennomført vokalsenking i ord som *eller*, *mer*, *med* og *det*. Samtidig dukker flere av disse ordene opp i tradisjonell form, i tillegg til at hun konsekvent bruker den tradisjonelle formen av ordene *kvælf* (kveld), *hælf* (helg) og *hæfst* (helst). Hun har altså stor variasjon i dette språktrekket.

Marie har ikke diftong i ordet *fel* (feil), men bruker samtidig formene *røyk* og *skiløypa*. Ellers har ikke Marie noen tilfeller av ord hvor det er eller har vært diftong, noe som gjør det vanskelig å si noe om monoftongeringa i hennes språkbruk.

Andre språktrekk verdt å merke seg

Det man først og fremst legger merke til i Maries språklige uttrykk, er at hun har svært mange modificerte ord-former i språket sitt, og ingen typiske arkaiske ord eller uttrykk. Hun bruker blant annet ord som *videre*, *spis*, *lage* og *en uke*, i stedet for de tradisjonelle *viar*, *åttå*, *årn* og *ei vukku*. *Vukku* er riktignok en jamvektsform som kan se ut til å være på vei ut hos mange ungdommer, men her kan vi legge merke til at hun gir ordet hankjønn i stedet for hunkjønn, noe som er svært uvanlig i området. Hun bruker heller ikke de særprega budalsordene *sjøla* og *sjølingen*, men holder seg til *mamma* og *pappa*. Hun har ingen tilfeller av dativsbøying, og har stor variasjon i bruken av flertallspronomen. Hun bruker både *åss* og *me* i subjektsformen av 1. person, og *åss* og *æss* i objektsform, men har ingen tilfeller av *vi*. Også når det gjelder *g* i inn- og utlyd veksler Marie mellom de tradisjonelle om modificerte formene, som for eksempel *ungdomslave/ungdomslage*, *dav/dag* og *hælf/hælg*. Hun har ingen forekomster av retrofleks flap av gammelnorsk *rð*, men bruker ellers tjukk *l* som vanlig i trøndersk. Kort oppsummert kan man si at Marie har stor intraindividuell variasjon, noe hun også er veldig klar over selv.

5.2 Oppsummering av språklige variabler

Tabell 7: Variabelskjema med oversikt over individuell og gjennomsnittlig modifieringsprosent

Variabel	Arne	Grete	Erling	Marie	Gjennomsnittlig modifiering
Palatal t	0 %	100 %	50 %	50 %	50 %
Palatal n	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
Palatal d	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
Palatal l	0 %	42,9 %	0 %	14,2 %	14,3 %
Nektingsadverb	0 %	0 %	23,3 %	2,2 %	6,4 %
Sterke overvektsinfinitever	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
Svake overvektsinfinitever	43 %	100 %	55,5 %	50 %	62,1 %
Senking I > E	3,3 %	5 %	1,5 %	8,3 %	4,5 %
Senking Y, O > Ø	29,6 %	29,3 %	10,6 %	41,4 %	27,7 %
Senking Ø, O > Æ	0 %	46,6 %	0 %	66,7 %	28,3 %
Senking E > Æ	12,7 %	63,3 %	49,4 %	67,5 %	48,2 %

5.2.1 Palatalisering

Bare Arne er helt konsekvent i bruken av ustemt palatal plosiv, altså palatal *t*. Her har informantene til sammen en gjennomsnittlig modifieringsprosent på 50 %, noe som må kunne tolkes som et tegn på at denne varianten av palatalisering er på vei ut av budalsmålet. Når det gjelder de andre palatale lydene er ungdommene imidlertid veldig samstemte, sett bort fra Grete og Maries modifiering av palatal *l*. Her er en stor del av modifieringene å finne i vekslinga mellom *æll* og *eller*, noe som kan tyde på at det er leksemet *æll* som modifieres, og ikke nødvendigvis palataliseringa i seg selv. Både Hårstad (2008, s. 205) og Mæhlum (2002, s. 70) mener å se at palataliseringa er på vei bort i de fleste trønderske dialekter, og da særlig i trykklett stilling. Dette bekreftes av både Ulset (2002) og Fivelstad (2012), som begge registrerer en tilbakegang av palatale lyder i sine respektive studier. Både Hilmo (2012) og jeg finner imidlertid ei stabil palatalisering hos våre informanter, til tross for at palatal *t* modifieres både i Budalen og Tydal.

Hårstad (2008) skriver at det i noen tilfeller kan dukke opp en mellomting av palatal og alveolar lyd, som en slags overgang mot full avpalatalisering. Dette kan muligens virke som en forklaring på hvorfor det til tider var vanskelig å avgjøre om Grete hadde palatal *l* eller ikke, som nevnt i kapittel 5.1.2. Når det gjelder palatal frikativ, som for eksempel i ordet *røk*, forekommer det både hos Arne og Erling. Det er imidlertid svært få tilfeller av det og hos Erling brukes lyden kun i ett leksem: *tenk*. Den samme tendensen ser vi hos Fivelstad (2012), som mener å se at denne lyden definitivt er på vei ut av rindalsmålet.

5.2.2 Nektingsadverb

Ved bruk av nektingsadverbet har informantene en samlet modifieringsrate på 6,4 %. Denne skyldes i stor grad Erling, som trekker opp en god del. Her må det riktignok understrekes, som jeg tidligere har nevnt, at alle tilfellene av *ikke* hos Erling og Marie ser ut til å opptre i emfatisk posisjon. Dersom vi tar Hårstads antakelser (2008) med i beregninga, og regner med at dette har eksistert i Trøndelag lenge, kan disse modifieringene med rette strykes fra opptellinga. Dermed konkluderer jeg her med at de fire ungdommene stort sett holder på den tradisjonelle formen av nektingsadverbet *iff*.

5.2.3 Apokoperte infinitivsformer

Sterke overvektsinfinitiver apokoperes, ikke overraskende nok, av alle informantene. Ved de svake derimot, har alle en modifieringsprosent på over 40 %, noe som gir en gjennomsnittlig modifieringsgrad på hele 62,1 %. Grete skiller seg ut her, og apokoperer absolutt alle infinitivsformer. Det var få belegg for infinitivsformer i datamaterialet mitt, men ut fra de forekomstene jeg fant virker informantene å veksle mye mellom tradisjonelle og modifiererte varianter. Ifølge Enmo og Christiansen (1959, s. 63) har man tradisjonelt sett ikke apokope i svake overvektsord i Budal, og Hårstad (2008) mener at fordi den trykklette e-endingen ligner på den østlandsknære standarden, vil trekket overleve lenger enn andre særprega trekk. Dette bekreftes av Hilmo (2012), som peker ut dette trekket som et av de mest stabile i tydalsmålet. Dersom man sammenligner disse tallene med andre typisk arkaiske trekk, som for eksempel dativ, skal vi se at de kanskje har rett i at trekket har overlevd ørlite grann lengre. Det ser likevel ut til å være et faktum at dette trekket er på vei ut av ungdommenes språklige repertoar, og at apokopen tar over der hvor det tidligere fantes trykklett -e (snakke > snakk).

Også når det gjelder de tradisjonelle jamvektsformene kan det se ut til at apokopen har fått et overtak. Det var generelt sett få belegg for opprinnelige jamvektsord i datamaterialet, men av de få forekomstene som dukket opp var en stor andel apokopert. Grete er den av informantene med flest tilfeller av jamvekt, men heller ikke hun har det som en markant del av språket. Av verb er det kun i *vårrå* at Grete har jamvekt, men hun veksler også her mellom den tradisjonelle jamvektsformen og den modifiererte formen *vær*. Her kan det være interessant å merke seg at Erling, som ellers har en særdeles lav grad av modifiering, bruker *vær* konsekvent gjennom hele samtalen. Ellers ser det ut til at jamvekta kun sitter igjen i enkelte faste leksem hos alle, som for eksempel *vukku*, *ølløv*, *dåvvå* og *såmmå*. Ulset (2002) ser den samme tendensen på Melhus, men både i Rindal og Tydalen ser det ut til at jamvekta holder seg sterkt (Fivelstad, 2012; Hilmo, 2012).

Apokopen brer seg altså ut over målet til budalingene, både når det gjelder former hvor man tidligere har sett e-ending og jamvekt. I den forbindelse kunne det vært interessant å se nærmere på hvordan apokopen virker inn på andre ordklasser som tradisjonelt sett har hatt trykklett -e eller jamvekt, for eksempel i substantiv som *huve* (lue) og *ståvvå* (stige).

5.2.4 Vokal-ending

Modifieringsgraden innenfor disse variablene er svært varierende. Informantene opphever vokalsenking fra *i* til *e* i liten grad, og i de tilfellene det skjer ser vi at det er de samme leksemene som går igjen hos alle fire: *ting*, *billig*, *sikkert*, *liksom*, *cirka* og *forskjellig*. Det samme gjelder senking fra *y* og *o* til *ø*, der det kun er *for*, *dæm*, *som* og *om* som ikke beholder den tradisjonelle vokalsenkingen. Her opprettholdes altså den tradisjonelle formen for vokalsenking.

Der hvor man tradisjonelt sett har senket vokalene til *æ*, registrerer jeg imidlertid en betraktelig større variasjon. Som nevnt i kapittel 4.6, har jeg utelatt de tilfellene hvor «alle» trøndere senker vokalen fra *e* til *æ*, da alle informantene fulgte dette mønsteret slavisk. De tilfellene som har blitt med i tellinga er derimot de leksemene hvor det tradisjonelt sett har vært senking i Budalen, men *ikke* i mange andre deler av Trøndelag. Her kan vi se at Arne og Erling skiller seg tydelig fra Grete og Marie, som har en langt høyere grad av modifiererte former. Senking til *æ* er noe av det jeg tidligere har ansett som «typisk budaling», men som nå tydeligvis er noe som tegner opp et tydelig skille mellom de ulike språkbrukerne. Både Ulset (2002), Fivelstad (2012) og Hilmo (2012) registrerer

opphøving av vokalsenkingen i sine respektive studier, og i dette tilfellet må det kunne sies å være en tendens også i mine data, til tross for at tradisjonsvariantene finnes både hos Arne og Erling.

5.2.5 Dativ

Dativ er et trekk som står under press over hele landet og Budalen ser ikke ut til å være noe unntak. Hos Grete og Marie ser det gamle kasussystemet ut til å være fraværende, mens det hos Erling brukes noe ustabil. Bare i Arnes språkbruk finnes det en produktiv dativmorfologi, men heller ikke her er det mange belegg å finne i datamaterialet. Dativ ser ut til å holde seg best hvor den styres av preposisjoner og stedsnavn, og jeg ser særlig en tendens til at den dukker opp når vi er inne på mer «tradisjonelle» samtaleemner, som *sy fjela* (fjellene) og *i sætern*. Den samme tendensen kan vi kjenne igjen fra både Rindal (Fivelstad, 2012) og Tydal (Hilmo, 2012). Til tross for at indre Trøndelag tradisjonelt sett har vært et kjerneområde for dativ, kan det nå se ut som det er på vei ut også her. Det må imidlertid nevnes at det å finne en såpass aktiv dativmorfologi hos én av informantene var over all forventning, ettersom de særmerkte dialekttrekkene ofte forsvinner først i utjamningsprosessen (Hårstad, 2008; Refseth & Gynnild, 1990). Derfor kan man anta at dativmorfologien vil kunne overleve en stund til.

5.2.6 Andre merkbare tendenser

Diftongforenkling finner jeg svært få tilfeller av, men i de beleggene som finnes varierer informantene mye mellom tradisjonelle og modifiserte varianter. Igjen er det bare Arne som konsekvent har den tradisjonelle formen med monoftongering. Bare Arne og Erling har retrofleks flap av norrøn *rð*, og Arne er den eneste som er stabil med bortfall av *g*. Ved denne variabelen virker Grete å være svært bevisst på at hun modifiserer, noe som kan være et tegn på at hun oppfatter trekket som et viktig særtrekk ved budalsdialekta. Hun uttrykker også at hun skulle ønske hun var mer stabil i bruken av de personlige pronomina *me* og *æss* (1. person flertall subjekt og objekt), men må innrømme at hun til stadighet tar seg selv i å bruke *åss*, som de gjør i nabobygdene Soknedal og Støren. Den samme tendensen ser vi hos Erling og Marie. Når det gjelder de andre personlige pronomina har imidlertid alle gjennomført bruk av tradisjonell form. De opprettholder også bruken av tjukk *l*, men det er kun hos Arne og Erling at den tradisjonelle kombinasjonen av alveolar *s* og apikal *l* dukker opp. Det innebærer at både Grete og Marie har vanlig østnorsk uttale av denne lydkombinasjonen.

5.2.7 Oppsummering

For å oppsummere kan man si at den generelle tendensen er en utvisking av de mest særmerkte og arkaiske språktrekkene, som palatal *t* og *k*, senking til *æ*, dativ og fraværende *g* i inn- og utlyd. Det viser seg å være stor variasjon, både inter- og intraindividuell, og vi ser at ulike varianter av de samme leksemene gjerne brukes om hverandre. Samtidig står trekk som palatalisering, nektingsadverb og personlige pronomina sterkt hos alle informantene. Arne er den som fremstår som mest tradisjonell, da han har ingen eller svært lav grad av modifisering i alle variablene. Han er også den som har flest særprega ord i repertoaret sitt, og bruker varianter som *sjøla*, *kvaŋŋ* og *sømme* der Grete og Marie bruker *mamma*, *kæm* (hvem) og *nåŋŋ* (noen). Som en slags motsetning til Arne står Marie, som mer eller mindre bruker modifiserte varianter i alle variablene. Grete har også en relativt høy modifiseringsrate, men i det store og hele er det Marie som virker å modifisere språket sitt mest. Samtidig har både Grete og Marie mange tradisjonelle trekk i språkbruken sin, og til tross for at det dukker opp mange modifiserte språkformer er det ikke tvil i mine ører om hvor de hører hjemme rent geografisk sett. Når det gjelder

holdningene de uttrykker i forbindelse med språket og hjembygda, skal vi se at de er veldig like i det meste, og at det som først og fremst skiller ungdommene fra hverandre er omgangskrets og personlighetstype.

Det å skulle sammenligne mine data med tall fra andre studier for å si noe om endringsraten sammenlignet dem, virker som en lite hensiktsmessig oppgave, ettersom variabler, informanter og språksamfunn vil være ulikt for hvert sted. Jeg kan likevel ane en tendens, og det er at budalungdommene ser ut til å holde en særdeles høy grad av arkaiske trekk og fonem ved like sammenlignet med Ulset (2002). Når det gjelder Fivelstad (2012) og Hilmo (2012) er dette begge språksamfunn med lav modifieringsrate, til tross for interindividuell variasjon. Her vil jeg påstå at de begge virker å ligne mye på mitt eget studiested, og da særlig med tanke på bevaringa av arkaiske ord og språktrekk.

5.3 Hvor kommer det fra?

I analysen av konkrete språklige realiseringer fant jeg flere eksempler på variasjon, både mellom ungdommene og internt hos den enkelte informanten. Når jeg nå skal reflektere over hvor disse modifieringene og variasjonene kan komme fra, er det et viktig forbehold at variasjon ikke nødvendigvis fører til endring. Jeg vil i det følgende ta utgangspunkt i at det er endringstendenser vi ser, men ifølge Mæhlum og Røyneland (2012) kan slike språklige variasjoner ofte være stabile over lang tid uten å føre til permanente endringer. Det er heller ikke uvanlig å se stor inter- og intraindividuell variasjon i områder hvor man tidligere fant en mye tydeligere språklig enhet både hos enkeltindivider og i språksamfunnet som sådan (Mæhlum, 2007, s. 48). Når det er snakk om at lyd- og formverk i språket forenkles kan det også forklares med indre påvirkningsfaktorer (Skjekkeland, 1997, s. 23). Her vil jeg imidlertid fokusere på de ytre påvirkningskreftene, og forsøke å lokalisere hvor vi finner dem.

Språklig utjamning, eller nivellering, innebærer at lokale særdrag elimineres til fordel for varianter med et større regionalt eller nasjonalt bruksområde (Hårstad, 2008). Når man snakker om språklig påvirkning er altså begrepene regionalisering og standardisering viktige. På nasjonalt nivå regnes gjerne et østnorsk bokmålsnært mål som en slags standard, selv om vi strengt tatt ikke har noe normert standardtalemål i Norge. Denne målformen blir sett på som en viktig påvirkning på talemålet i de største byene rundt om i landet, og særlig i områdene på Østlandet og oppover mot Trøndelag. Ifølge Dalen (2008, s. 16) blir dialektene i de rurale delene av landet først og fremst påvirket av byene og tettstedene i sin egen region, og ikke fra standardtalemålet direkte. Mæhlum (2002, s. 71) mener derimot at vi kan se en standardpåvirkning i form av det hun kaller kompromissvarianter, og bruker jamvekt som et eksempel for Trøndelags vedkommende. Et eksempel som går igjen i mine data er leksemet *vårrå/vær*, hvor overgangen har et preg av standardisering over seg, da *være* er den østlandske formen. Her opprettholdes det regionale særpreget med apokope, samtidig som bortfallet av jamvekt i seg selv kan regnes som en overgang mot det standardiserte. Vokalsenkingen har også overgangsformer i opphevingen, som for eksempel når *fælk* går over til *følk* på veien mot *folk*.

Ulset (2002) konkluderte i sin studie med at de modifiererte variantene hos hennes informanter kunne finnes igjen i en trondheimsnær varietet. Det samme gjelder Fivelstad (2012), hvor også informantene selv mente at de ble påvirket av målet i Trondheim. Et trekk i Budalen som kan tenkes å være påvirket av trondheimsmålet er opphevingen av vokalsenking, som gjør den tradisjonelle *leksøm* til *liksom*. Denne overgangen kan imidlertid også spores tilbake til den nasjonale standarden, hvor formen er den samme.

Her ser vi eksempel på et tilfelle hvor det kan være vanskelig å avgjøre nøyaktig hvor påvirkningen kommer fra. Hilmo (2012) finner også trekk som kan spores til standardtalemålet, noe som kan tyde på at den språklige påvirkningen i Sør-Trøndelag kan komme fra flere kanter på samme tid. Samtidig skriver han at de tradisjonelle trekkene som har støtte i standardtalemålet ser ut til å holde seg stabile. Hårstad (2008) mener også at dette er en faktor som kan være konserverende på de tradisjonelle språktrekka. I mitt materiale har vi imidlertid sett at for eksempel trykklett -e i overvektsinfinitever ser ut til å kunne falle bort, til tross for støtte i den overnasjonale standarden.

Tendenser som apokopering av tradisjonelle jamvektsformer, bortfall av dativ og diftongering hvor det tidligere har vært monoftongering, er trekk som mest sannsynlig er en påvirkning fra trønderhovedstaden. Dette kan knyttes til det Mæhlum (2007) skriver om språklige prestisjehierarkier, hvor vi ser at det geografiske området som står øverst i hierarkiet påvirker de dialektene som har lavere språklig status. I denne sammenhengen dukker også begrepet *urban jumping* opp, som innebærer at et språktrekk spres fra et urbant område til et annet, og videre ut til de mer rurale områdene (Pedersen, 1999). Språkendringer hos budalingene kan altså ha kommet fra Trondheim til Støren først, og så videre til Budalen.

En prosess som sannsynligvis har større innvirkning på språkbruken er den horisontale påvirkningen fra kommunesenteret, Støren, og de andre nabobygdene. Dalen (2008, s. 14) mener å se at *vi* brer seg fra Trondheim og utover det trønderske dialektområdet, men her er det tydelig at det kun er nabobygdens *åss* som kryper inn i dialekta i Budalen. Her kan det være interessant å se at alle fire informanter vektlegger nabodialektene, og særlig Støren, som en sterk påvirkning på dialekta. Alle fire nevner at de blir påvirket av klassekamerater og lærere på Støren, og at deres egen språkbruk blir mer og mer lik de andre dialektene i kommunen. Spesielt Erling er veldig reflektert omkring språkutviklinga i Budalen, og sier følgende om språkendringer i Budalen: «det æ jo ei utvekling søm skjer nattule, førdi att me kommunisere my mær mæ fælk ifrå anðre plassa, åsså bli det mære likt anðer dialækte da». Dette stemmer godt med det Pedersen (1999) skriver om at snevert avgrensede lokale dialekter konvergerer slik at antallet varieteter innenfor en region blir færre.

Som vi ser er det vanskelig å gi noe entydig svar på hvor den språklige påvirkningen kommer fra. Det at språket går mot former med større geografisk utbredelse, er noe vi ser i de aller fleste dialekter på landsbasis. Det som ser ut til å være mest sannsynlig i Budalen sitt tilfelle er at påvirkningen hovedsakelig kommer fra nabobygdene, og da kanskje særlig Støren, i kraft av sin rolle som kommunesenteret i Midtre Gauldal. Dersom man tar utgangspunkt i et vertikalt utviklingsperspektiv, kommer mest sannsynlig påvirkningen til Støren via de større tettstedene i retning Trondheim, som deretter blir påvirket av Trondheim og muligens et overnasjonalt standardmål. Her kan særlig informantene Marie stå som et eksempel på en språkutvikling som nivelleres mot et mer homogent språk, da hun har mange trekk som kan betegnes som normaliserte eller trondheimsnære.

6. Mulige forklaringer på språkendring

I forrige kapittel lå fokuset på hva som karakteriserer informantenes språkbruk, og hvordan den språklige påvirkningen kan tenkes å komme fra. I det følgende vil jeg se nærmere på noen sosiale faktorer som kan forklare ungdommenes språklige valg. Her finnes det en lang rekke teorier jeg kunne gått inn på, men jeg har valgt å rette søkelyset mot de jeg mener er mest aktuelle for disse informantenes språklige virkelighet. Som informantportrettene viser, kjennetegnes ungdommene av både intra- og interindividuell variasjon i større eller mindre grad. Her kan informantene Arne og Marie ses på som to motpoler, siden Arne har svært lav modifieringsgrad i alle variabler, mens Marie bruker mange modifiserte språkformer og har få særmerkte tradisjonelle språktrekk. Selv om fokuset i dette prosjektet er språklige realiseringer på individnivå, vil jeg også forsøke å knytte datamaterialet opp mot Budalen som språksamfunn. Jeg vil altså se på ungdommenes plass i dette språksamfunnet, og da særlig fokusere på holdninger, identitet og sosialt nettverk.

6.1 Språk i bygdesamfunnet

Distinksjonen mellom et åpent og lukket språksamfunn er mye brukt når man skal se på hvilke normidealer som ligger til grunn for enkeltindividenes språklige virkelighet. Åpne språksamfunn er prega av språklig heterogenitet, mye inn- og utflytting, og et høyt nivå av kommunikasjon med omverdenen. De lukkede er på sin side mer homogene, og mer restriktive med hensyn til språklig variasjon (Andersen, 1988). Røyneland (2005, s. 86) utvider dette skillet, og differensierer i tillegg mellom eksosentriske og endosentriske samfunn med utgangspunkt i om språkendringene kommer utenfra eller innenfra. Rurale språksamfunn kjennetegnes ofte av å være eksosentriske og lukkede. Både Fivelstad (2012) og Hilmo (2012) anser sine respektive språksamfunn som lukkede, og peker på det som en mulig årsak til at språket fremstår som såpass stabilt der.

I forrige kapittel slo jeg fast at de språklige endringene i Budalen ser ut til å skyldes faktorer som ligger utenfor bygda. Man kan altså fort klassifisere språksamfunnet som eksosentrisk, men hvorvidt det er åpent eller lukket er ikke like lett å gi et entydig svar på. Basert på mine funn vil jeg karakterisere Budalen som et relativt lukket samfunn, til tross for at det trolig er langt mer åpent nå enn for en generasjon eller to tilbake. Et stabilt folketall og lite turisme er faktorer som bygger oppunder det. Erling peker på følgende forskjell mellom Budalen og Støren: «Det æ my mer fælk på Størn. Dæ æ jo kyllingen¹⁵ for eksempel som hæn̄te in̄ my mer fælk søm ikke opprīn̄gele æ støresbygg. Æ du budal̄ing så kjæm du frå Budala æll du ha slækt i Budala. Ingen an̄ner søm kjæm utafra på såmmå viset». Han mener altså at Budalen har langt færre innflyttere enn Støren, noe som kan bekrefte min klassifisering som et lukket samfunn. Lukkede samfunn tillater ikke språklig variasjon i like stor grad som åpne, noe som bekreftes av informantenes tydelige formeninger om hva som er «riktig» språkbruk. Både Arne, Erling og Grete synes det er teit når noen avviker fra det tradisjonelle talemålet, og Marie retter på seg selv ved flere anledninger ved å si at hun snakker «feil» når hun sier *gjør* i stedet for *gjær*. Grete forteller at hun har er bror som pleier å være kjapp med å si «snakk budal̄ing du óg no da» dersom hun bruker modifiserte språkformer, noe som ytterligere beviser påstanden om at det eksisterer en slags fasit for hvordan man skal prate.

For å forstå mekanismene i språksamfunnet Budalen kan man bruke den sosiale nettverksteorien (Milroy, 1980). Her skiller vi mellom nettverk med stor og liten tetthet.

¹⁵ Her sikter informanten til næringsmiddelbedriften Norsk Kylling AS.

Et nettverk med stor tetthet beskrives som et «alle kjenner alle-fellesskap», og har stort sett sosiale koblinger mellom alle i nettverket. Dette står i motsetning til nettverk hvor bare én person binder nettverket sammen, noe som forbindes med mer moderne, urbane og mobile samfunn (Røyneland, 2005, s. 123). Tette nettverk har en viktig funksjon som normbestemmende mekanisme, og kalles gjerne identifikasjonsfellesskap (Mæhlum, 2008, s. 118). I det ligger det at de ulike individene i gruppa identifiserer seg med hverandre, noe jeg mener å se klare tegn til hos mine informanter. Det virker å være et tydelig «vi» knyttet til ungdomskulturen i Budalen, noe Erling understreker med utsagnet «me æ budalinga, me hæll æss i budala». Ordet «samhold» går igjen hos alle informantenes beskrivelser av bygda, og jeg tror særlig at BUL er en viktig bærebjelke i den kollektive identiteten ungdommene ser ut til å ha. Jeg ser tydelig tegn av konformitet i det Grete uttrykker om kulturlivet i Budalen: «Når du bynne i tredje fjærde så bi du me i kårpse, og så når du bi konfirmert så bi du mæ i ongdomslage, det æ leksøm sånn typisk». Marie sier om ungdomslaget at «dær snakke åss gæle breff». Hun peker på at mange av medlemmene er eldre enn henne, og at de fleste snakker «sånn som bæstemor», noe som kan tyde på at BUL er en arena hvor det oppfordres til bruk av tradisjonelle uttrykksformer.

Denne kollektive identiteten kan være en forklaring på bruken av de tradisjonelle språkformene hos informantene. I åpne nettverk vil ikke de sosiale og psykologiske mekanismene ha den samme styrken, noe som ofte fører til en større variasjon i språklig atferd, både inter- og intraindividuell. Almås (1984) mener at innbyggerne i Budalen har vært svært opptatt av å bevare en kollektiv identitet, og at følelsen av å være budaling står sterkt til tross for at de ikke lenger er en egen kommune. Mye har imidlertid skjedd siden 1984, og det kan tenkes at denne identitetsfølelsen ikke er like sterk som den var da Almås gjorde sine betraktninger av det budalske samfunnet. Arne reflekterer rundt dette med språkendring, og sier at «Fælk ha nå før litte mæ ut da. Vørti påvirka tå flær. Ja ferr da bæssfari og døm drev på - det va leksøm itt mang gång i livet du va ut tå Budaln da». Både Grete og Marie nevner muntlige sanksjoner fra sambygdingene i forbindelse med konvergering, men fortsetter likevel å anvende modifiserte språkformer. Dette er noe som kan tyde på at bygdeidentiteten tross alt ikke spiller en like stor rolle som normbestemmende mekanisme.

6.2 Språk og identitet

Språklig konvergens trenger imidlertid ikke å ha noe med den kollektive identiteten å gjøre direkte, men kan være et bilde på den enkelte språkbrukerens identitetsfølelse. Dialekt knyttes gjerne til bestemte geografiske områder, men konnoterer også bestemte sosiokulturelle verdier, som at rurale dialekter gjerne assosieres med begreper som tradisjon, kontinuitet og mindre prestisje enn et mer normalisert talemål, som sender signaler om mer urbane verdier (Mæhlum, 2002, s. 76). Språklige varieteter har altså et symbolsk meningsinnhold som tolkes av både språkbrukerne selv og de rundt. Det er tydelig at det finnes en sterk grendetilhørighet i Budalen, og språket blir dermed en konkret markør for denne felles identiteten. Dersom vi ser tilbake på det som ble sagt om Marie i forkant av intervjuene, altså at hun ikke snakker budaling lenger, er det åpenbart at språkbruken tolkes av de som står utenfor individene. De signalene språkbrukerne sender ut betyr altså noe for hvem de fremstiller seg selv som. Informantene uttrykker alle ei positiv, og til tider idylliserende, innstilling til hjemplassen. Samhold, natur og det at «alle kjenner alle» blir nevnt av alle fire, men samtidig signaliserer både Grete og Marie en viss usikkerhet når det gjelder hvilke assosiasjoner andre har til dialekta deres. Grete sier at hun ved flere anledninger har fått høre fra klassekamerater at hun snakker rart, og Marie

peker på at det å snakke budaling assosieres med å komme fra bygda, noe hun ikke nødvendigvis ser på som utelukkende positivt.

Dalen (2008, s. 15) skriver at identitetsfølelse er en viktig faktor for et individs språklige valg, og det er mye som tyder på at Grete og Marie har et bevisst eller ubevisst ønske om å formidle en annen identitet enn det Arne og Erling har. Arne beskriver med et smil hva han tror folk fra andre steder assosierer med det å komme fra Budalen: «Mang søm ty me æ litt sjenert og sånn kan̄ vær da. Bodd i skova og ha ijt̄ sjett så my fætk leksøm». Marie er veldig opptatt av å understreke at hun ikke er «like budaling» som broren sin, som hun beskriver som «skjekkele sånn... ska vårrå budaling og bo i Budałn hele livet». Hva som ligger i det å være «skikkelig budaling» skal ikke jeg prøve å definere her, men det er tydelig at ønsket om å oppfattes som skikkelig budaling er større hos Arne og Erling, enn hos Grete og Marie.

Guttene uttrykker at de er svært stolte av og oppmerksomme på den tradisjonelle dialekta, og sier at de gjerne «drar på litt» for å vise at de budalinger gjennom språket, både i møte med medelever fra nabobygdene og folk fra utenfor kommunen. Erling sier at han synes språket er en viktig del av det å uttrykke sin identitet overfor andre: «E ty det gjær me mær te en budaling en̄ dæ vess e ikke ha hæt̄ på dialækta på en måte». Dalen (2008, s. 16) skriver at en slik dialektbevissthet ofte kan gjøre utslag på denne måten, ved at man bruker gamle, arkaiske ord og uttrykk for å tydeliggjøre en lokal identitet og tilhørighet. Dette gir en slags prestisje, da man viser at man hører til de voksne språkbrukerne. Et eksempel på slike særlig markerte språktrekk er dativ, som er spesielt fremtredende og gir sterke assosiasjoner til et bygdemål.

Skjekkeland (2009, s. 65) beskriver to sosiolingvistiske personlighetstyper: homo dynamicus og homo domesticus. Her skilles det mellom språkbrukere som er utadvendte og nysgjerrige på andre steder, og de som er mer hjemmekjære og føler en sterk tilknytning til hjemstedet sitt. Selv om alle er opptatt av at de skal ende opp i Budalen, og ved flere anledninger skryter av det sterke samholdet i bygda, kan det altså virke som de har ulik tilknytning til stedet - i alle fall til de sosiokulturelle stereotypiene som knyttes til det å være «budaling». Jentene kan karakteriseres som en form for homo dynamicus, mens Arne og Erling i mine øyne er tydelige homo domesticus. Marie sier selv at hun har et avslappet forhold til dialekta, og at hun til daglig, og særlig når hun omgås kjærestens venner i byen, modifierer språket sitt betraktelig. Det som også skiller Marie fra de andre informantene er hennes sosiale nettverk. I tillegg til det relativt tette sosiale fellesskapet Marie normalt befinner seg i, er hun også del av et geografisk atskilt nettverk i byen, med minimal sosial kontakt mellom de to. Man kan si at hun på mange måter står med en fot i Budalen og en annen fot i Trondheim, og dermed befinner seg i en forholdsvis åpen nettverksstruktur. Her kan det altså tenkes at Marie i langt større grad enn for eksempel Arne, identifiserer seg med det urbane ungdomsmiljøet i Trondheim, noe hun også signaliserer gjennom språkbruken sin.

En annen faktor som kan forklare forskjellene mellom disse ungdommenes språklige strategier, er det som kalles mental urbanisering. Selv om bygda har beholdt mye av sin kollektive identitet, og virker å være et relativt lukket samfunn, kan det ha skjedd en form for urbanisering i enkeltindividene. Det innebærer at selv om ikke samfunnet som helhet har endret seg noe særlig, kan det ha skjedd en urbanisering mentalt hos innbyggerne på stedet. Hompland (1984) beskriver det som at levemåte, stil, ytringer og språk orienteres bort fra det tradisjonelle og mot det moderne. Både Ulset (2002), Fivelstad (2012) og Hilmo (2012) er inne på dette begrepet i forbindelse med modifiering av språket.

Holdninger og aktiviteter som tidligere har blitt sett på som moderne og urbane, kan nå være like naturlige i bygdemiljøer som Budalen. Denne mentale urbaniseringa kan tenkes å være en faktor som gjør det mer naturlig å identifisere seg med ungdommer i samme aldersgruppe fra andre steder, i tillegg til det spesifikke lokalmiljøet.

En siste faktor jeg ønsker å trekke frem her er forskjellen mellom kjønnene, både når det gjelder språklige realiseringer og holdninger til språket. Ut fra mine data ser det ut til at guttene bruker langt flere tradisjonsformer enn det jentene gjør, og at de også er mye mer bevisst på å anvende arkaiske språkformer. Her vil jeg understreke at informantgruppa mi er alt for liten til å diskutere kjønnsforskjeller noe nærmere, og at det mest sannsynlig er snakk om tilfeldigheter. Jeg velger likevel å nevne det, da både Arne og Erling virker overbevist om at det er jentene i bygda som går foran når det gjelder språklige endringer. Mæhlum (2008, s. 120) skriver om språk og kjønn, og legger frem flere studier som kan bekrefte guttenes antakelser. Det mannlige kjønn kan på mange måter se ut til å være mer lojale til de lokale normene, noe som fører til at deres språklige realiseringer preges av flere tradisjonsformer. Samtidig skriver Mæhlum (ibid.) at kjønn er et svært ustabil utgangspunkt for generaliseringer, og at det også finnes studier som viser det motsatte. Fivelstad (2012) peker også på en forskjell i språkbruken mellom kjønnene, noe som får meg til å tenke at det kunne vært interessant å utforske dette nærmere, med et større datamateriale og flere informanter.

7. Avrundning

I dette forskningsprosjektet har jeg studert språklige realiseringer blant fire ungdommer i Budalen i Trøndelag, for å finne svar på følgende problemstilling:

Hva karakteriser talemålet til de ulike informantene, og hvordan kan deres språklige strategier forklares med utgangspunkt i tilknytningen til språksamfunnet Budal?

Prosjektets formål har først og fremst vært å kartlegge informantenes språkbruk. Her har jeg samtidig prøvd å si noe om hvor de språklige endringene kan se ut til å komme fra. Gjennom kvalitative dybdeintervjuer har jeg samlet inn datamateriale til en kvantifisering av språklige variabler, som jeg har analysert for hver enkelt informant. Ved å undersøke realiseringene av sju språklige variabler har jeg sammenlignet informantenes språkbruk med det som tidligere har vært registrert som tradisjonelle trekk i området. Jeg har også sammenlignet språkbruken på tvers av informantene, og forsøkt å si noe om hvilke endringstendenser jeg ser.

Resultatene knyttet til første del av problemstillingen viser at de tradisjonelle trekkene palatalisering, nektingsadverb og personlige pronomen står sterkt blant alle informantene. Samtidig fant jeg flere eksempler på variasjon, både mellom ungdommene og internt hos den enkelte informanten. De to informantene Arne og Erling har lav modifieringsgrad i de fleste variabler og skiller seg dermed fra Grete og Marie, som i langt større grad modifierer de tradisjonelle språktrekkene. På generell basis ser jeg en tendens til at de mest arkaiske og særmerkte trekkene er under press. De trekkene hvor jeg registrere dette er først og fremst dativ, vokalsenking til æ, bortfall av *g*, og palatalisering av *t* og *k*. Her er det imidlertid stor variasjon i informantenes språklige strategier. I tillegg kan det tenkes at modifieringene er et resultat av aldersavhengig variasjon, og ikke nødvendigvis trenger å bety en varig endring i språket. I den forbindelse hadde det vært interessant å gå tilbake til de samme informantene om ti år, for å se om de har endret dialekta si ytterligere, eller om de har holdt fast ved de tradisjonelle språkformene.

Når det gjelder språklige endringstendenser har jeg argumentert for at disse mest sannsynlig kan knyttes til begrepet regionalisering. Jeg har vist hvordan ungdommene i stor grad påvirkes av de andre dialektene i kommunen, og har koblet det til en horisontal påvirkning med grunnlag i endret samfunnsstruktur. Regionhovedstaden Trondheim har også blitt pekt på som en viktig påvirkningsfaktor, og da særlig i tilknytning til begrepet «urban jumping».

Den andre delen av problemformuleringen fokuserer på hvilke sosiokulturelle årsaker som kan knyttes til informantenes språklige valg. I et forsøk på å forstå og forklare dette, har jeg pekt på personlighetstyper, sosialt nettverk og kollektiv bygdeidentitet som mulige faktorer. Jeg sitter igjen med et inntrykk av at ungdommene generelt sett er stolte av talemålet sitt, men at de av og til modifierer språktrekk av ulike grunner. Jeg har pekt på sosialt nettverk og mental urbanisering som viktige bidragsyttere til variasjon, i tillegg til at jeg har trukket frem gruppetilhørighet og identitet som mulige forklaringer på bruken av tradisjonsformer. Budalen har blitt karakterisert som et lukket språksamfunn, og den kollektive identitetsfølelsen har vært et gjennomgående tema i denne diskusjonen. Denne karakteriseringen har jeg begrunnet med blant annet et stabilt folketall, og informantenes tydelige bevissthet rundt «riktig» og «feil» språkbruk. Avslutningsvis, som et oppsummerende svar på problemformuleringen, vil det derfor være naturlig å gjenta informanten Arne sin beskrivelse av det budalske (språk)samfunnet: «Me æ budalīnga – me hælļ æss i Budalā».

8. Litteratur

- Akselberg, G. (1997). Kvalitativ eller kvantitativ sosiolingvistik. I J. Bondevik, G. Kristoffersen, O. Nes, & H. Sandøy, *Språk er målet : Festskrift til Egil Pettersen på 75-årsdagen 4.mars 1997* (ss. 23-34). Oslo: Alma Mater.
- Almås, R. (1984). *Budal : Eksempel på lokal utvikling i eit avgrensa bygdesamfunn*. Trondheim: Institutt for industriell miljøforskning SINTEF.
- Chambers, J., & Trudgill, P. (1998). *Dialectology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dalen, A. (2008). Trøndermåla ca.1950-1850. I A. Dalen, J. R. Hagland, S. Hårstad, H. Rydving, & O. Stemshaug, *Trøndersk språkhistorie : Språkforhold i en region* (ss. 13-83). Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- Enlid, P. (1955). *Budalen: den vesle bygda: bygdesoga tidbolken 1879-1950-åra*. Trondheim: Aksjeselskapet Trykk.
- Enmo, L., & Christiansen, H. (1957). *Ordliste til målet i Budal i Sør-Trøndelag*. Oslo: Aschehoug.
- Fivelstad, I. (2012). *"Det æ nå bærre gøittj at dæm tykkje det e litt toile": Ein sosiolingvistisk studie av talemålet til ungdom i Rindal*. Trondheim: NTNU.
- Giles, H. &. (1979). Accomodation Theory. Optimal Levels og Convergence. I H. G. Clair, *Language and Social Psychology*. Oxford: Basil Blackwell.
- Haugen, E. (1988). *Nordiske studiar : Innlegg på den tredje nordiske dialektkonferansen 1986*. (A. Birg, & A. Bjørkum, Red.) Oslo: Universitetsforlaget.
- Hilmo, V. (2012). *Språksamfunn i grenseland : Ein sosiolingvistisk studie av språk og språkoppfatningar i Tydalen*. Trondheim: NTNU
- Hompland, A. (1984) *Rurbaniseringsprosessen : bygdebyen og det nye Norges ansikt*. Vol. 9/84, *Arbeidsnotat*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Hovstad, B. (1966). Singsåsmålet. I Singsås Bygdeboknemnd, *Singsåsboka, folk og samfunn* (ss. 59-77). Trondheim: A. Holbæk Erikson & Co.
- Hårstad, S. (2004). *"Ikke så typisk trøndersk" : En sosiolingvistisk studie av ungdoms talemål i Oppdal*. Trondheim: NTNU.
- Hårstad, S. (2006). Oppdalsmålet - i nåtid og framtid. *Bøgda vår*, 45-48.
- Hårstad, S. (2008). Kva skjer i dag. I A. Dalen, J. R. Hagland, S. Hårstad, H. Rydving, & O. Stemshaug, *Trøndersk språkhistorie : Språkforhold i en region* (ss. 399-422). Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- Hårstad, S. (2015). Trønderske bygdemål gjennom dei siste to hundreåra. I H. Sandøy, *Talemål etter 1800: norsk i jamføring med andre nordiske språk* (ss. 225-238). Oslo: Novus.
- Hårstad, S., & Opsahl, T. (2013). *Språk i byen, utviklingslinjer i urbane språkmiljøer i Norge*. Bergen: Fagbokforlaget.

- Johannesen, J. B. (2003). Innsamling av språklige data: Informanter, introspeksjon og korpus. I J. B. Johannesen, *På språkjakt - problemer og utfordringer i språkvitenskapelig datainnsamling* (ss. 133-171). Oslo: Unipub.
- Labov, W. (1966). *The social stratification of English in New York City*. Washington D.C.: Center for Applied Linguistics.
- Milroy, L. (1980). *Language and social networks*. Oxford: Blackwell.
- Mæhlum, B. (1992). *Dialektal sosialisering : En studie av barn og ungdoms språklige strategier i Loneyearbyen på Svalbard*. Oslo: Novus Forlag.
- Mæhlum, B. (2002). Hvor går vi - og hvorfor? : Et forsøk på å trekke noen store linjer i utviklingen av norsk talemål. *Målbryting 6*, 67-92.
- Mæhlum, B. (2007). *Konfrontasjoner : Når språk møtes*. Oslo: Novus.
- Mæhlum, B. (2008) Språk og identitet. I *Språkmøte : Innføring i sosiolingvistikk* (s.105-127). Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Mæhlum, B., & Røyneland, U. (2012). *Det norske dialektlandskapet. Innføring i studiet av dialekter*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- NSD. (2020, Januar 23). *Norsk senter for forskningsdata*. Hentet fra NSD: https://nsd.no/personvernombud/hjelp/informere_om.html
- Pedersen, I. L. (1999). Hvornår er en kode ikke lenger den samme kode - og hvem afgør det? *Målbryting nr.2*, 18-41.
- Postholm, M. B. (2010). *Kvalitativ metode : En innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Refseth, H. (1980). *En beskrivelse av Singsåsdialekten*. Trondheim: NTNU.
- Refseth, H., & Gynnild, E. (1990). *Bygdamål og bygdaminne: Artiklar, dikt og ymse stoff om språk, kultur og tradisjonar i Midtre Gauldal*. Støren: Midtre Gauldal Kulturstyre.
- Reitan, J. (1906). *Aalens maalføre : Kort fremstilling av lyslæren med oversigt over ordenes bøining*. Christiania: A. W. Brøggers Bogtrykkeri.
- Røyneland, U. (1994). *når bygdemål møter bymål : Ein individsentrert eksempelstudie av fire sunnmøringer i Oslo*. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Røyneland, U. (2005). *Dialektnivellering, ungdom og identitet*. Dr. art. avhandling. Oslo: Institutt for lingvistiske og nordiske studium, Universitetet i Oslo.
- Skjekkeland, M. (1997). *Dei norske dialektane : Tradisjonelle særdrag i jamføring med skriftmåla*. Kristiansand: HøyskoleForlaget.
- Skjekkeland, M. (2009). *Språk og samfunn i endring : Ein studie av tilhøvet mellom lokal identitet og talemålsutvikling*. Oslo: Novus Forlag.
- Statistisk sentralbyrå. (2020). *04362: Befolkning, etter region, statistikkvariabel og år 2001-2020 (G) [Datasett]*. Hentet fra <https://www.ssb.no/statbank/table/04362/>
- Storm, J. (1884). *Kortere Ordliste med Forklaring af Lydskriften*. Kristiania: [s.n.].

Ulset, K. V. (2002). *Språklig regionalisering i Trøndelag? : En studie av ungdommers talemål i nedre Melhus*. Trondheim: NTNU.

Van Peer, W., Hakemulder, J., & Zyngier, S. (2012). *Scientific Methods for the Humanities: Linguistic Approaches to Literature 13*. Amsterdam: John Benjamins.

Vedlegg 1: Profesjonsrelevans

Denne masteroppgaven markerer slutten på fem lærerike år ved Institutt for språk og litteratur ved NTNU. Nå venter et arbeidsliv i skoleverket, og i den forbindelse er det mange ting jeg kommer til å ta med meg fra prosessen med å gjennomføre et masterprosjekt. Det første, og mest åpenbare, er at jeg har tilegnet meg kunnskap om det norske språket og de norske dialektene, som er sentrale tema i norskfaglig undervisning. Dialekter og språkutvikling knyttes til flere kompetansemål, så kunnskap og entusiasme hos læreren vil sannsynligvis ha stor verdi i en klasseromssituasjon. I tillegg ser jeg for meg at det jeg nå har lært om det norske språket vil være nyttig i møte med flerspråklige elever, både i norskfaglig veiledning av morsmålsbrukere og i språkopplæring for immigranter.

Min kunnskap om sammenhengen mellom språk og identitet ser jeg også for meg vil kunne gagne mine fremtidige elever. Denne kunnskapen tenker jeg at særlig kan være en fordel i møte med en flerkulturell skolehverdag, på den måten at jeg kan møte elevene med en forståelse for og kjennskap til viktigheten av språkets plass i utformingen av egen identitet.

Det å jobbe med en oppgave som dette har ikke bare verdi i form av den direkte kunnskapen jeg har tilegnet meg, men også gjennom de arbeidsmetodene jeg har måttet benytte meg av, og ikke minst de utfordringene jeg har støtt på. Å arbeide selvstendig og systematisk har vært utfordrende på mange måter, og da særlig når det gjelder å komme i gang med oppgaveskriving. Jeg har lært mye om feltarbeid, tekstproduksjon, strukturering og revidering, samt ulike teknikker for å komme over en skrivesperre. Dette er redskaper jeg tar med meg inn i læreryrket, og ikke minst skriveopplæringa, som vil gjøre meg bedre rustet til å veilede elever uansett faglig nivå, men kanskje spesielt de som sliter med motivasjonen. Jeg tror at all denne erfaringen gjør at jeg lettere vil kunne gjøre skrive- og språkopplæringa til noe positivt for alle, også de som tidligere har hatt utfordringer med skriving som grunnleggende ferdighet. Gjennom arbeidet med denne masteroppgaven har det blitt mange runder med egenvurdering, men jeg har også fått øve meg på å gi og få tilbakemelding fra medstudenter. Her har jeg særlig innsett hvor viktig det er med ros for å finne motivasjon til å ta tak i det som kan forbedres.

Selv om denne oppgavens detaljnivå strekker seg langt over de læringsmålene jeg kommer til å arbeide med i skoleverket, er jeg altså ikke i tvil om at den kunnskapen og de ferdighetene jeg har med meg fra dette prosjektet vil være meg en stor fordel i mitt fremtidige virke som norsklærer. For meg har denne oppgaven både bidratt til en økt kunnskap om språk, identitet og språkutvikling, men også lært meg mye om det å utvikle og arbeide med et større skriveprosjekt.

Vedlegg 2: Kart over kommunene i 1959

Vedlegg 3: Kart over Midtre Gauldal kommune

©Kartverket

Vedlegg 4: Spørreundersøkelse

Spørreundersøkelse til masteroppgave

1. Navn, klasse, bosted.
2. Har du bodd i Budalen hele livet? Hvis ikke, hvor har du bodd og når?
3. Hva pleier du å gjøre når du ikke er på skolen? Er du for eksempel med på noen organiserte aktiviteter som fotball, korps, ungdomslag?
4. Hva pleier du å gjøre når du ikke er på skolen? Er du for eksempel med på noen organiserte aktiviteter som fotball, korps, ungdomslag?
5. Jobber du ved siden av skolen? I så fall hvor?
6. Hva er dine fremtidsplaner? Skal du for eksempel studere eller ta et fagbrev etter vgs? Vet du hvor du kunne tenke deg å jobbe?
7. Hvor ser du for deg at du skal bo fremtiden? Sett kryss.

Bli boende i Budalen		Flytte fra Budalen for en stund, og komme tilbake senere	
Flytte fra Budalen og ikke komme tilbake		Bli boende i Midtre Gauldal, men ikke Budalen	

8. Kan du gi noen eksempler på ord eller språktrekk som er typisk budaling?
9. Hva tror du noen fra for eksempel Soknedalen eller Støren ville sagt hvis de skulle sagt hva som var en «typisk» budaling?
10. Er foreldrene dine oppvokst i Budalen? Hvis ikke, hvor kommer de fra?
11. Hva jobber foreldrene dine med nå?
12. Vet du om noen ord, former eller språktrekk som du vet at foreldrene eller besteforeldrene dine bruker, som du ikke bruker?
13. Skriver du på dialekt eller hovedmål (bokmål) på snapchat/instagram/messenger?
14. Synes du det er vanskelig å holde på dialekta når du snakker med folk som ikke er fra Budalen?
15. Hvor bred budalsdialekt syns du selv du snakker på en skala fra 1 til 10?

Vedlegg 5: Intervjuguide

Introduksjons-spørsmål

- Fortell litt om deg selv!
 - Oppvekst, familie, fritid, hvordan er livet i Budalen?
- Hva gjør du i helgene?
- Er du med i ungdomslaget?
 - Kan du fortelle meg litt hva det er og hva dere gjør der?
- Hva er planen etter vgs?
- Hvor ser du for deg at du skal bo når du blir voksen?

Budalen

- Hva er det beste med å vokse opp i Budalen?
- Si noen negative ting med å vokse opp i Budalen.
- Si noe om hva som karakteriserer en «budaling».
- Hvilke assosiasjoner tror du folk har til budalsdialekta?
- Er du stolt av å være budaling?
- Hva synes du om budalsdialekta?

Familie/venner og språk

- Hvilken dialekt snakker foreldrene dine?
- På en skala fra 1 til 10, hvor mye budaling snakker foreldrene dine? Snakker du annerledes enn de? Hva med besteforeldre?
- Tror du du tilpasser språkbruken din etter som hvem du er sammen med? - Hva er likt og hva er ulikt?
- Snakker du annerledes når du er hjemme en når du er ute av huset?
- Beskriv omgangskretsen din. Hvor kommer de fleste fra?

Språkendring

- Tenker du noen gang over hvordan du snakker?
- På en skala fra 1 til 10, hvor mye budaling mener du selv du snakker?
- Snakka du annerledes før? Hvordan?
- Ser du for deg at du kommer til å endre på dialekta i fremtiden?
- Tror du budalsdialekta har endret seg?
 - Hva endres i så fall? Hva syns du om det?

Vedlegg 6: Samtykkeskjema

Vil du delta i forskningsprosjektet

” Talemålsutvikling i Budalen ”?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å kartlegge utviklinga av talemålet i Budal. I dette skrivet gir jeg deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Jeg heter Trine Børseth, og er lektor- og masterstudent ved Institutt for språk og litteratur ved NTNU. Til våren skal jeg skrive og levere masteroppgaven min innenfor disiplinen sosiolingvistik, og den skal handle om budalsdialekta. Sosiolingvistik handler om språket som et sosialt fenomen, og ser på forholdet mellom språk og samfunn. I den forbindelse har jeg lyst til å kartlegge språkbruken til noen ungdommer i Budalen for å se på utviklinga av dialekta, særlig med tanke på påvirkningen fra nabobygdene og byen. I tillegg vil jeg finne ut hvilke holdninger budals-ungdommene har til sin egen dialekt.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Jeg er selv ansvarlig for gjennomføringen av prosjektet, men jeg har også med en veileder fra NTNU.

Hva innebærer det for deg å delta?

For å finne ut mer om dette temaet, ønsker jeg å intervju ungdommer mellom 16 og 19 år som er oppvokst i Budalen og fremdeles bor der. Her kommer du inn i bildet. Hvis du velger å delta i prosjektet innebærer det at du først fyller ut et spørreskjema. Det vil ta ca. 20 minutter, og inneholder spørsmål om dine fritidsinteresser, dialekta di, dialekta til foreldrene dine og litt om dine tanker om dialekt.

Etter spørreundersøkelsen vil jeg velge ut noen av dere som jeg synes er spesielt interessante, og gjennomføre et muntlig intervju. Under intervjuet kommer jeg til å ta lydopptak og notater, og selve samtalen kommer til å ta mellom 30 og 45 minutter. Her kommer vi til å snakke litt mer om spørsmålene fra spørreskjemaet. Hvis dere ønsker å se hvilke spørsmål jeg kommer til å stille på forhånd er det bare å ta kontakt, så sender jeg de gjerne over. Intervjuet vil bli lagt til skoletiden, men jeg vil forsøke, så langt det lar seg gjøre, å unngå at deltakelsen i prosjektet skal gå ut over undervisningen. Skolen, og norsklærerne i de aktuelle klassene hvor informantene hentes fra, er informert om og stiller seg positive til prosjektet.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli anonymisert. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Det er kun jeg og veilederen min som har tilgang til lydopptakene og notatene fra prosjektet. Når

oppgaven er ferdigstilt våren 2020 vil alt bli slettet. Med tanke på at Budalen er ei lita bygd, kan opplysninger om kjønn, bosted og alder gjøre det mulig å gjette seg frem til hvem informantene i prosjektet er. Derfor vil selvfølgelig alle informanter bli anonymisert i den endelige masteroppgaven.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra NTNU har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Meg, Trine Børseth, på epost trinebo@ntnu.no
- Veilederen min, Stian Hårstad, på epost stian.haarstad@ntnu.no
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost personverntjenester@nsd.no eller telefon: 55 58 21 17
- NTNUs personvernombud, Thomas Helgesen, på epost thomas.helgesen@ntnu.no eller telefon: 97 03 90 38

Beste hilsen,
Trine Børseth,

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «Talemålsutvikling i Budal», og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i skriftlig spørreundersøkelse
- å delta i muntlig intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, ca. juni 2020

(Signatur deltaker, dato)

(Signatur foresatt (hvis under 18 år), dato)

